

Türk Futbol Tribünlerinin Doğal Liderleri: Kitleleri Harekete Geçiren Tribün Liderlerinin Özellikleri Üzerine Bir İnceleme

Natural Leaders of Turkish Fans: An Analysis of the Features of Leaders that Move the Masses

Atalay BAHAR¹

¹PhD, General Directorate of Security, Head of Inspection Board, Ankara, Turkey

ORCID: A.B. 0000-0002-3146-1833

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Atalay Bahar,
Emniyet Genel Müdürlüğü, Teftiş Kurulu
Başkanlığı, Ankara, Türkiye
E-posta/E-mail: atk199@hotmail.com

Geliş tarihi/Received: 29.05.2020

Revizyon talebi/Revision Requested:
29.10.2020

Son revizyon teslimi/Last revision
received: 20.11.2020

Kabul tarihi/Accepted: 25.11.2020

Atf/Citation: Bahar, A. (2020). Türk futbol tribünlerinin doğal liderleri: Kitleleri harekete geçiren tribün liderlerinin özellikleri üzerine bir inceleme. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, 59, 19-54. <https://doi.org/10.26650/CONNECTIST2020-0645>

öz

Yapısal ve işlevsel öğeleriyle senkronize hareket eden futbolun, tüm faaliyetleri ilgilie takip edilmektedir. Futbol şöleni içerisinde tribün liderleri, taraftar kitlesine öncülük etmekte, aynı zamanda şiddet olayları ve taraftar kavgalarıyla da medyada yer almaktadır. Araştırmada tribün liderlerinin; iletişimsel yetkinlikleri, liderlik perspektifleri ve taraftar kitlesi üzerindeki etkinlik düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. İstanbul'da bulunan beş Süper Lig Futbol Takımını destekleyen tribün liderleriyle yapılan mülakatlar ve üç müsabaka güvenlik amirinin doğal gözlemleriyle, tribün liderliği hakkında önemli çıkarımlar elde edilmiştir. Tribün liderliği olgusu; futbol girdabı içerisinde öne çıkan girift ilişkileri, medyada var oluş şekilleri ve futbolseverlerde oluşturduğu görece olumsuz algıları açısından, toplumun mesafeli olarak yaklaştığı kurumsal bir nitelik kazanmaktadır. Bununla birlikte tribün liderleri; sosyo-kültürel çevre, yaş ve eğitimsel seviye ayırt etmeksizin, tüm taraftar kitlesi üzerinde hâkimiyet sağlamaktadır. Rastlantısal olarak bir araya gelen seyirciler bilinçli kişiselliklerini kaybederek, tribün liderlerinin her talimatını yerine getiren fanatik taraftarlara dönüşmektedir. Tribün liderlerinin yüksek iletişimsel yeteneklerini gösteren bu karmaşık durum, akliselim bireylerin kontrolünü kaybederek, tribün kitlesinin meydana getirdiği kolektif bilinçle, psikolojik olarak savrulmasına ve şiddetli tepkiler vermesine neden olmaktadır. Bu paradoksal duruma dair tespitlerin elde edildiği araştırmada, tribün liderlerinin kitle üzerindeki etkilerine yönelik betimleyici verilere ulaşılmıştır. Bu çalışmanın özgün değeri bu noktada ortaya çıkmaktadır ve çalışmanın amacı; bu sınırlı sayıdaki alanyazına katkı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Futbol, tribün liderleri, taraftar grupları, kitlesel hareketler, müsabaka güvenlik amiri

ABSTRACT

All parts of a football spectacle that occur synchronously with its structural and functional elements are followed with interest. At the football feast, the leaders guide the crowd of fans, and they appear in the media in the context of violent

incidents and quarrels among fans. This study investigates the communicative competencies of the leaders, their leadership perspectives, and the level of effectiveness exhibited with regard to the fan base. Interviews with the leaders supporting the five Super League Football Teams based in Istanbul were used to gather information on leadership, combined with natural observations of three match commanders. The leadership of a leader has an institutional quality that society approaches only distantly in terms of the intricate relationships that stand out in the football vortex, their media presence, and the relatively negative perceptions of football fans. Fan leaders dominate over an entire fan base, regardless of different sociocultural environment, age, and educational levels. The audience at a football match, who have come together randomly,

lose their conscious personalities and become fanatics who follow every instruction of the leaders. This complex situation, which showcases the high communicative abilities of the leaders, causes individuals to lose control and to be psychologically swept away, thus reacting aggressively with the collective consciousness created by the leaders. This study made determinations regarding this paradoxical situation and produced descriptive data on the effects of leaders on the mass of fans. The originality of this study is evident at this point, and its aim is to develop the relatively narrow availability of similar studies in the literature.

Keywords: Football, football club fan leaders, fan groups, mass movements, match commander

EXTENDED ABSTRACT

Football is a complicated sport with many stakeholders, which in its totality incorporates activities on and off the field; these, in their turn, are interpreted by the various parts of society according to their individual perspectives. One remarkable role in this multidimensional sport is that played by the football club fan leadership. Fan leaders determine the general attitudes and behaviors of their mass of fans, and their organizations interact with represent the fans to management. In this study, the role of fan leaders on crowds, their relationships with club managers, their leadership perspectives, and their communicative competencies are examined.

This study analyzes and interprets two basic pieces of data. The first level regards those who support the fan leaders in the following football clubs: Beşiktaş Gymnastics Club (BJK), Fenerbahçe Sports Club (FB), Galatasaray Sports Club (GS), İstanbul Başakşehir Football Club (İBFC), and Kasımpaşa Football Club (KSK). It focuses on the ability of the fan leaders to mobilize and calm all fans, regardless of socio-cultural environment, age and educational level. Second-level data were created through natural observations of the match commanders responsible for the safety measures of the teams BJK, FB, and GS in the 2018–2019 season, including fan leaders and their functions in crowd movements.

The leaders have the ability to create or restrict chaos and improper movements by manipulating large crowds. Spectators in advanced age groups and with high

educational levels are regarded as very calm; as noted by Gestalt theorists, however, they too can become part of a mass movements that they cannot even anticipate, similar to instruments that can form a harmonious piece of music under the orchestral conduction of fan leaders (Rock & Palmer, 1990, p. 84). The audience, which comes together randomly, forges a common identity, as determined by the atmosphere created by the leader, and it loses their conscious personality, fulfilling every instruction of the fan leaders (Le Bon, 2018, p. 19). This shows the high communicative abilities of the fan leaders and their ability to cause individuals to lose control and to make the collective consciousness created by the leader to become psychologically swept away and react violently.

In the event that leaders cannot obtain privileges from the club administrations, they can lead the mass of fans in ugly cheering and form fan actions. They have the power to mobilize the crowds to protest the management and to demand the withdrawal or transfer of players and coaches (Oktay, 2019). This authority encourages violent behavior, and power struggles among fan groups and fan leaders can move out of the tribune and cause various crimes (such as Amigo's armed duel in 2017). The crimes of the leaders and sporting functions are evolving toward other areas of crime areas, also involving leaders and fans are involved.

Match commanders generally agree that fan leaders play an active role in the emergence and spread of violence due to excessive fans and violence, and these actions are unlikely to occur without their knowledge. To prevent such incidents and ensure that watching matches remains enjoyable, match commanders engage in uninterrupted communication with the fan leaders, as well as using their legal powers.

No study has yet been conducted to specifically examine fan leadership. In this study, the mass effectiveness levels of fan leaders and the impressions of the match commanders are investigated and cross-correlated. The original value of this study is found here, and it forms a contribution to this limited literature. In this respect, it is thought that this original study will enable the development of further research and practices regarding phenomena of fan leadership and mass behavior.

GİRİŞ

Günümüzde futbol, spor dalları arasında en çok izleyicisi bulunan, tüm faaliyetleri takip edilen, geleneksel ve sosyal medyanın sürekli gündeminde olan bir fenomendir. Futbola bakış açısı toplumların algıları ve kültürleri doğrultusunda şekillenmekle birlikte, hemen her ortamda popülaritesi sürekli ivme kazanmaktadır. Bu çok boyutlu spor dalında dikkat çeken unsurlardan biri de tribün liderliğidir. Tribün liderleri; kitesinin genel tutum ve davranışlarını belirleyen, organizasyonlarını planlayan, yönetim ile etkileşim sağlayan ve taraftarı temsil eden bireylerdir (Polat & Sönmezoğlu, 2016, p. 486). Sosyal yaşam pratiklerinde, gündelik yayınlarda ve çoklu sanal ortamlarında tribün liderliği sıklıkla karşılaşılan bir olgu haline gelmiştir. Bakış açılarına göre olumlu veya olumsuz yorumlarla karşılık bulan bu oluşumun, taraftar kitlesi üzerinde etkili olduğu konusunda tüm çevreler hemfikirdir.

Yaygın kullanımda tribün liderliği ile eş tutulan amigoluk kavramı taraftar gruplarına göre, tribün liderinin hiyerarşik olarak alt basamağındaki yardımcılardan biridir. Ancak tribün liderleri, futbol hafızalarında yerleşik bir tabir olan amigoluğu; tribünde yetişen ve uygun zamanda ortaya çıkan bir doğal lider ya da bir kanaat önderi olarak tanımladıklarından, kendilerini amigo olarak da nitelemektedirler. Bu yapının futbol paydaşları arasındaki konumu ve taraftar kilesi üzerindeki otoritesini muhafaza ederken gerçekleştirdiği faaliyetler önemli rol oynamaktadır. Müsabaka öncesindeki hazırlık süreçleri, müsabaka esnasındaki tutumları ve müsabaka sonrasındaki davranışları taraftar kitlesi tarafından yakından takip edilmektedir. Türkiye’de futbola olan yakın ilgi nedeniyle, haklarındaki haberler sürekli gündem oluşturmaktadır.

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de tribün liderleri; bir taraftan tribün kültürünün alt bileşenleri olan pankart, tezahürat, gösteri ve koreografi performanslarıyla, diğer taraftan da kavgaları, illegal örgütlerle bağlantıları, silahlı olayları ve kanunsuz eylemleriyle haber portalları ve sanal mecralarda yer almaktadır. Takip edilenlerce rol model olarak benimsenen bu kanaat önderlerinin; sosyo-kültürel çevresi ve eğitimsel seviyesi oldukça yüksek olan bireyler de dahil olmak üzere, tüm taraftar kitlesi üzerinde oldukça etkili olduğu görülmektedir. Makalede bu paradoksal durumun nedenleri, araştırmanın tribün liderlerine yönelik amaç sorularıyla irdelenerek; tribün liderlerinin iletişimsel süreçleri, organizasyon kabiliyetleri ve kitlesel tavırlardaki belirleyiciliği hakkında çıkarımlar sağlanmaktadır.

Kitlede aidiyet duygusu ve özdeşleşme ile oluşan taraftarlık; tribün liderlerinin manipülatif tutumları, sosyal körlük oluşumu ve objektifliğin yitilmesiyle, fanatik taraftar üst kimliğine dönüşmektedir. Tribün liderine saygı duyan ve sözünü dinleyen, takımlarının tüm müsabakalarında tribündeki yerlerini alan fanatik taraftar, 'kemik kitle'yi oluşturmaktadır. Tribün liderlerinin yönetsel süreçlerdeki karizmatik ve otoriter tavırları, kemik kitlede kolektif şiddeti içeren holiganizmi ortaya çıkarmaktadır. Bunun yanında tribün liderlerinin holiganik tavırları, grup içi hiyerarşisinde ve grup dışı egemenliğinde belirleyici olmaktadır. Bu agresif ve manipülatif etkileşim, taraftar gruplarının ve tribün liderinin iktidar mücadelesini tribün dışına taşıyarak, çeşitli suçların işlenmesine neden olmaktadır (Ablay, 2020).

Üst düzey polis yöneticilerinden oluşan müsabaka güvenlik amirleri, 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun'da belirtildiği üzere; futbol maçlarında tedbirleri koordine eden ve müsabaka ile ilgili tüm paydaşların emniyetinden sorumlu olan genel kolluk görevlileridir. Çalışmada, müsabaka güvenlik amirlerinin, tribün liderlerine yönelik doğal görev ortamındaki gözlemlerine başvurulmuştur. Bu bağlamda müsabaka güvenlik amirleri mesleki deneyim ve profesyonellekle, tribün liderlerinin taraftar kitlesi üzerindeki tesirini; göreceli olarak kulüp yönetimlerinden alınan desteğe ve suça gösterilen eğilime bağlamaktadırlar. Taraftar gruplarının fanatizm ve holiganizme yatkınlıkları ile tribün liderlerinin tetikleyici tutumları arasındaki yakın korelasyona işaret etmektedirler. Bunun yanında tribün liderlerinin istemeleri halinde, kitlenin uygusuz hareketlerini kısıtlama ve durdurma kabiliyetine haiz olduklarını vurgulamaktadırlar.

Literatürde, futbol içerikli çalışmaların bir kısmı genel olarak; takım ve taraftar odaklı, diğer kısmı ise kitlesel şiddet, fanatizm ve holiganizm başlıklı çalışmalardan oluşmaktadır. Çok paydaşlı bir oyun olan futbol hakkında çok çeşitli araştırmalar mevcuttur. (Doğan, 2019) "Türkiye'de Futbol Takımı Taraftar Gruplarında Kitlesel Söylem" adlı eserinde; (Zelyurt, 2019) "Futbol Taraftarlığı, Özdeşleşme ve Kimlik" adlı çalışmasında kitlesel tutum geliştirilmesinde taraftar ele alınmaktadır. (Baş, 2008) "Futbolda Taraftar ve Takım Özdeşleşmesi" adlı çalışmasında taraftar gurubuna aidiyet ölçütü üzerinde durmaktadır. Şiddete vurgu yapan çalışmalar arasında (Bilir & Avgın, 2017) "Ceza Alan Futbol Taraftarlarının Şiddete Yönelik Davranışlarının İncelenmesi" başlıklı çalışma ön plana çıkmaktadır. Şiddeti tanımlayan kavramlarda; (Talmiciler, 2006) "Sosyolojik Açından Futbol Fanatizmi" adlı çalışması ile fanatiklik hakkında derinlemesine analiz yapmaktadır.

Bu çalışma iki temel verinin çözümlenmesi ve yorumlanmasını hedeflemektedir. İlk aşamadaki veriler; Beşiktaş Jimnastik Kulübü (BJK), Fenerbahçe Spor Kulübü (FB), Galatasaray Spor Kulübü (GS), İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü (İBFC) ve Kasımpaşa Futbol Kulübü (KSK)'ne Süper Lig futbol kulüplerinde bulunan tribün liderlerinin, taraftar kitlesi üzerindeki etkileri, iletişimsel yöntemleri ve ayırıcı özelliklerinin derinlemesine incelenmesiyle elde edilmiştir. İkinci basamak veriler ise; 2018-2019 futbol sezonunda BJK, FB, GS takımlarının emniyet tedbirlerinden sorumlu olan müsabaka güvenlik amirlerinin, tribün liderleri ve kitlesel hareketlerdeki fonksiyonlarını içeren doğal gözlemleri sonucunda oluşturulmuştur. Tribün liderlerinin kitleleri üzerindeki rolü, liderlik perspektifleri ve iletişimsel yetkinlikleriyle; müsabaka güvenlik amirlerinin gözünden tribün liderleri ve kitlelerinin, tutum ve davranışlarına dair veriler birlikte sentezlenmiştir.

Bu çalışmanın bir yönünü müsabaka güvenlik amirlerinin; meslekli deneyim ve değerlendirmeleriyle, taraftar kitlelerinin, görevlilerin ve müsabaka süreçlerinin emniyetini sağlamak amacıyla geliştirdiği tedbirler oluşturmaktadır. Diğer yönünde ise, taraftar kitlelerini hareketlendirebilme ve yatıştırabilme kabiliyetine sahip tribün liderleri bulunmaktadır. Taraftar kitlelerinin yönelik olumsuz manipülasyonların engellenmesi, gerginliklerin kargaşaya dönüşmeden sakinleştirilmesi için, müsabaka güvenlik amirleri ile tribün liderlerinin sürdürülebilir etkin iletişimine ihtiyaçları bulunmaktadır. Müsabakaların önemli bileşenleri olan bu iki unsurun; yabancılaşmadan, etik değerler çerçevesinde gerçekleştirdikleri etkileşim, futbolda şiddet olgusuna çözüm odaklı yaklaşımlarda parametrelerinin belirlenmesinde etkili olmaktadır.

Alanyazında tribün liderliği ya da amigoluk kavramları çalışmaların destekleyici unsurları olarak ele alınmakla birlikte, alanyazında tribün liderliğini spesifik olarak inceleyen araştırmaya henüz rastlanılmamıştır. Çalışmada tribün liderlerinin kitlesel etkinlik düzeyleriyle, müsabaka güvenlik amirlerinin izlenimleri, çapraz korelasyon ile sorgulanmaktadır. Bu çalışmanın özgün değeri bu noktada ortaya çıkmaktadır ve çalışmanın amacı bu sınırlı sayıdaki alanyazına katkıda bulunmaktır.

Dünyada ve Türkiye'de Tribün Liderliği

Futbolun tarihsel gelişiminde farklı görüşler belirtilmekle birlikte, İngiltere önemli bir aktör olarak görülmektedir. Çağlayan ve Fişekçioğlu (2004), futbolun Fransa ve İtalya'da gelişerek göçmenler vasıtasıyla İngiltere'ye götürüldüğünü ve orada geliştirildiğini öne sürmektedir. 1314 yılında futbolu rekabete dayalı tartışmalara ve

kavgalara yol açtığı gerekçesi ile Kral II. Edward tarafından İngiltere’de futbol yasaklanmıştır (Carnibella et al., 1996, p. 27). Tüm yasaklara rağmen İngiltere’de defacto oynanmaya devam eden futbol, 18. yüzyılda modern bir oyun olarak açıkça teşvik edilmiştir (Irak, 2013, p. 18). 19. yüzyılda futbolun bilinirliği oldukça artmıştır. Atalay (2010), Avrupa’da Orta Çağ boyunca farklı formatlarda görülen futbolun, Cambridge Üniversitesi tarafından 1841’de kuralları belirlenmiş, Demir ve Talimciler (2015), İngiliz Futbol Federasyonu’nun 26 Ekim 1863’te kuruluşuyla futbol kurumsallaşmıştır.

20. yy. ilk çeyreğinden itibaren yaygınlaşan futbol ulusal ve uluslararası organizasyonlarla milyonlarca bireyin ilgisini çekmeye başlamıştır (Ankaralığıl & Kartal, 2013, p. 130). Bu konuda ulusal ve uluslararası düzenlenen organizasyonların payı büyüktür. Müsabaka kurallarının belirlenmesi, güncellenmesi ve oyun kalitesinin artırılması amacıyla birçok unvan altında görevler alınmaktadır (Gumusgul & Acet, 2016, p. 32). Sürdürülebilir toplam çabanın futbol sahalarına ve futbol bağıntılı alanlara yansması için genel ve lokal düzenlemeler yapılmaktadır. Genel kriterleriyle futbol oyununun beklenen nitelikte sunulmasını sağlayanlar ile izlemekten keyif alanların oluşturduğu, evrensel bir futbol kültürü meydana gelmektedir (Ünsal, 2005, p. 17). İzleyiciler ilk dönemler yalnızca statlarda, sonraları bütün futbol ile ilintili alanlardaki konumlanmalarına ve davranışlarına göre tanımlanmaktadır. Müsabakaları sakın kalarak konser, film, müzikal vb. gibi eğlence aktivitesi biçiminde değerlendirerek takip edenler ‘seyirci’; aşırı heyecanla tezahürata, koreografiye katılan ve tepkisel tutumlar sergilemekten çekinmeyenler ise ‘tarafar’ olarak görülmektedir.

Tribün liderlerinin saha içinde ve dışında yönettikleri faaliyetlerin motor gücünü, tarafar kapsamındaki bu futbol tutkunları oluşturmaktadır. Dünyada tribün liderliği müessesesi ekstrem tarafar gruplarına önderlik etmeleri ile tanınmaya başlamıştır. 1960’lı yıllar ile birlikte kültürel, sosyal ve politik kimliklerine göre; İtalya’da ‘ultras’, İngiltere’de ‘holigan’, Arjantin’de ‘barra bravas-vahşi çeteler’ adları altında kurumsallaşmış tarafar gruplarının etkinliklerine başkanlık etmeleri ile bilinir hale gelmişlerdir (Gonda, 2013, p. 91). Barra bravas akımını Latin Amerika’da birçok takım tribün lideri tarafından sahiplenirken Ultra oluşumları ise evrensel bir boyuta taşınmıştır. (Özçetin & Turan, 2015, p. 123). İngiltere’deki holigan yapılar Britanya özelinde etkili olsa da başta Rusya, Hırvatistan, Sırbistan, Yunanistan olmak üzere birçok ülkenin takımlarında aynı sıfatla tarafar oluşumları ve tribün liderleri görülmektedir (Yılmaz, 2016). Bu gelişmelerle birlikte tribün liderleri, dünyada öne çıkan genel kategorizasyondaki tarafar gruplarının, öznesi ve sözcüsü olarak kabul edilme süreci başlamıştır.

1960'lar Türkiye'de futbol seyircisinin henüz taraftara dönüşmediği, her iki takım seyircisinin futbol maçlarını yan yana izlediği, keyif veren ve kontrollü rekabetin olduğu yıllardır. Türkiye'de tribün liderliği, dünyada görülen şiddet içerikli taraftar gruplarında başlamamıştır. Aksine müsabakada futbolcuların morallerinin yükseltilmesi ve motive edilmesi için topluluğun özenetimli olarak destek vermesi ile belirginleşmiştir (Arslan, 2013). Bu olumlu kitlesel hareketlerin sürdürülmesinde başat rolü oynayan, henüz tribün liderliği terimi literatürde yer almadığından amigoluk, futbolun etkin olduğu İstanbul'da beklenirken, başka bir ilimizde kendini göstermiştir. 1965-1970 yılları arasında Eskişehirspor taraftarını yönlendiren ve bütün spor camiasında kullanılır hale gelen "üçlü" tezahüratını söyleten, tarihteki ilk Türk tribün amigosu Orhan Erpek'tir (TFF, 2019). Çeşitli ülkelerde bulunan tipik taraftar gruplarının ülkemizde belirginlik kazanması 1980'li yıllara kalmıştır. Amigo sözcüğü kullanımda olmakla birlikte, tribün liderliği terimi yayılmaya başlamıştır. Bu karakteristiğe sahip İstanbul'daki ilk tribün liderliği, 1982 yılında BJK'nü desteklemek amacıyla kurulan 'Çarşı' taraftar grubudur. Futbol çevrelerince tanınmış tribün lideri Alen Markanyan'dır (Sayan, 2013, p. 29). Bu tarihten sonra tüm liglerde yer alan taraftarlar oluşumlarında tribün liderliği kavramı öne çıkmaya başlamış, 1990 sonrası amigoluk terimi ile birlikte tribün liderliği tabiri tüm ülkede bilinir hale gelmiştir.

Tribün liderliği etkinlik açısından değerlendirildiğinde; İBFK ve KFK'ne nazaran, BJK, FB ve GS'yi destekleyen taraftar gruplarının daha fazla tanındığı gözlenmektedir. 1988 tarihli 'Genç Fenerbahçeliler' taraftar grubu tribün lideri Sefa Kalya tarafından kurulmuş ve vefat ettiği 2016 yılına kadar bu oluşuma öncülük etmiştir. Önemli bir yönetim gücüne sahip olan 'Genç Fenerbahçeliler' tribün liderliğinin on altı bileşen taraftar grubu bulunmaktadır (Genç, 2019). GS'nin bu türden taraftar oluşumu olan 'ultrAslan' tribün lideri Alpaslan Dikmen tarafından 2001'de kurulmuştur (UA, 2019). İlk tribün lideri 2008 yılında trafik kazası neticesi vefatına kadar bu görevi sürdürmüştür. UltrAslan tribün liderliğinin iletişimi yüksek altı alt gruba bulunmakta, yurt içi ve yurt dışı temsilcilikleri ile yüksek hacimli bir kitleyi temsil etmektedir.

Tribün liderliği, futbol çevresinde tesir alanları artan bir konuma taşınmıştır. Tribün liderleri, gönül verdikleri takım adına aynı duyguyu paylaşan taraftarlarla, kuvvetli bir bağ oluşturarak senkronize biçimde takımlarını desteklemektedirler. Bunun yanında tribün liderleri, taraftar kitlelerini olumlu ve olumsuz yönde etkileme ve yönlendirme kabiliyetleriyle öne çıkmaktadır (Mil & Şanlı, 2015, p. 236). Kitle psikolojisinin etkisiyle oluşan sinerjiyle, kanaat önderi olarak benimsenen tribün liderlerinin istekleri taraftarlarca

yerine getirilmektedir. Bu bakımdan geleneksel medyada ve çoklu sanal ortamlarda tribün liderlerinin olumludan ziyade, olumsuz tutum ve davranışları sıkça gündeme gelmektedir (Acet, 2005). Tribün ve tribün dışı faaliyetleriyle, tribün lideri kimliklerinin ötesinde farklı ilişki ağlarına ve oluşumlara gönderme yapılmaktadır (“Sporda şiddet sorunu...,” 2017). Futbol müsabakası esnasındaki performanslarının dışındaki, örgütlenmelerine ve kavgalarına öncelik verilmektedir. Gerçek tribün atmosferinde de tribün liderlerinin belirlediği tezahüratların vurgusunda dahi bu amacı gerçekleştirilmeye ve kıskırtmaya yönelik çarpıcı ifadelerle rastlanmaktadır.

Dünyada ve Türkiye’de çeşitli futbol takımlarının tribün liderleri hakkında medya ve sanal platformlarda yer alan yakın tarihli haber örneklemi bu içerikleri doğrular niteliktedir:

Juventus Ultras’ta iktidar savaşında kurşunlar konuştu (Tribün Dergi, 2013). Boca Juniors taraftar lideri öldürüldü (“Boca Juniors taraftar...,” 2017). Napoli tribün lideri uyuşturucu tacirliği suçlamasıyla gözaltında (“Napoli tribün lideri...,” 2017). Inter ultras lideri çatışmalarda bir taraftarın ölümü nedeniyle tutuklandı (“Inter ultras leader...,” 2018). Lazio’nun ünlü ultras futbol taraftarlarının lideri, Roma parkında uyuşturucu rakiplerinin intikam saldırısında öldü (“Leader of notorious...,” 2019). Mersin’de cinayete kurban giden tribün lideri toprağa verildi (“Cinayete kurban giden...,” 2015). Karabükspor tribün liderinden açık tehdit (“Karabükspor tribün...,” 2016). Fenerbahçeli tribün lideri öldürüldü (“Fenerbahçeli tribün...,” 2017). Çete çöktü! Fenerbahçe tribün liderine gözaltı (Zengin, 2019). Galatasaray tribün lideri çatışmada öldürüldü (Sözal, 2019). Çarşı taraftar grubu lideri tabanca ile vuruldu (“Çarşı taraftar grubu...,” 2019).

Örneklerde görüldüğü üzere çok bilinen taraftar gruplarının tribün liderleri; homojen olmayan birçok grubu aynı anda yönlendirmekte ve adları bizatihi gerginlik, yasadışı faaliyetler ve suçlarla birlikte anılmaktadır. Örgütlenme hiyerarşisindeki konumlarını sağlama çabasıyla, sonuçları ölüme varabilen kaotik ortamlardan beslenmektedirler. Taraftara, futbol şölenin bir parçası olmaları hususunda katkı sunarken, şiddet olaylarında ve taraftar kavgalarında sıklıkla kamuoyu gündeminde yer almaktadırlar. Farklı toplumsal katmanlardan, kültürel, etnik, politik ve ideolojik çevrelerden oluşan taraftarı, niyetleri doğrultusunda yönlendirmektedirler (Sezer, 2015, p. 108). Çok taraflı ve paydaşlı devasa bir organizasyonu kapsayan futbol evrenin, sadece tribün liderlerinin manipülasyonlarından etkilenmeyeceği aşikârdır. Ancak tribün liderlerinin kendilerine

özgü söylemleri ve tutumlarıyla, taraftar kitlesinin davranışlarına anlık ve beklenmedik biçimde tesir edebildiği gözlenmektedir.

Doğal Liderlik Modeli Olarak Tribün Liderliği

Tribün liderlerine birçok spor branşında rastlamak mümkündür. Bir spor takımının taraftarına öncülük eden, onları yönlendiren, organizasyonlarını planlayıp uygulayan, grubun genel tutum ve davranışlarını belirleyen ve taraftar grubunu temsil eden kişiler “tribün lideri” olarak kavramsallaştırılmıştır. Araştırmada futbol takımlarında kitlesel tesiri yüksek olan tribün liderliğine yoğunlaşılmaktadır. Futbol; tüm dünyada popüler olan, psikolojik ve sosyolojik etkilerle kitleleri peşinden sürükleyen, ekonomik boyutları yüksek önemli bir saha oyunudur (Zaimakis, 2018, p. 7). Taraftarlık olgusu ise, takım tutkusunun davranış ve sosyalleşme biçimleriyle ifade edilmesidir (Tepeköylü, 2016, p. 384). Tribün liderinin kitlesi olan taraftarlar; medyadaki haberlere duyarlı, desteklediği takımın aktivitelerini takip eden, sosyal medya platformlarında örgütlenen ve tribün kültürünü benimseyen bireyledir.

Tribün liderleri futbolla doğrudan ya da dolaylı bağıntılarla, iletişimsel ağlarını genişletme, destekledikleri takımın yönetim katmanlarıyla sürdürülebilir etkileşim sağlama eğilimindedir. Literatürde amigoluk sözcüğü ile eşanlamlı olarak kullanılan tribün liderliği, günümüzde tribünlere bağımlı kalmayan ve taraftarın tutumlarında belirleyici teknikleri kullanıldığı bir üst kimliğe dönüşmüştür. Bir başka ifade ile amigo tribünde taraftarı coşturan, tezahürat yaptıran kişidir. Bir stadyumun farklı tribünlerinde ve noktalarında amigolar yer almaktadır. Ancak tüm taraftar grubunu temsil eden çoğunlukla bir, istisnai olarak iki tribün lideri bulunmaktadır. Tribün lideri taraftarlarca benimsenmekte, amigolar tarafından liderliği kabul edilmekte ve saygı duyulmaktadır.

Futbol, farklı dinamiklerin koordinasyonu ve eşgüdümü ile gerçekleştirilen global sportif organizasyonlar olarak ifade edilmektedir. Kulüp başkanı ve yöneticileri, futbolcular, hakemler, tribün liderleri, güvenlik güçleri, taraftar ve medya bileşenlerinden oluşmaktadır (Kaplan, 2016, p. 2). Araştırmanın temelini oluşturan tribün liderliği, taraftar faaliyetlerinin merkezinde yer alan, diğer sıralanan unsurlarca varlığı kabul edilen ancak kontrol altında tutulması gereken bir müessesedir. Kulüp üst düzey yönetimi, galibiyetlerinde tribün liderlerini selamlamakta, mağlubiyetlerinde uzak durmaktadır. Reaksiyonlarından emin olmadıklarından, uygunsuz tezahürat ve davranışlarla karşılaşmaktan endişe duymaktadır. Futbolcular, oyun karakteri ve kişilik özellikleriyle

tribün liderleri tarafından çok iyi tanınmaktadır. Futbolcular beklenen performansı sergilediklerinde tribün lideri tarafından coşkuyla alkışlatılırken, beklenmedik hata ve skorda artan şiddette, çirkin tezahürata maruz kalmaktadır.

Hakemler tribün liderlerinin doğal rakipleri, hatta düşmanlarıdır. Çok iyi yönettikleri müsabakada dahi kötü slogan ve alçaltıcı tezahüratla karşılık almaları olasıdır. Medya ve tribün liderliği ilişkisinde, kazan-kazan formülü esas alınmaktadır (Chynał, Wojciech, & Perechuda, 2014, p. 55). Medya, ilgi çekici haber ve görüntülerle tribün liderlerine sıklıkla yer verirken, tribün liderleri de kitlesine mesaj vermek ve gündemde kalmak için medyada yer almak istemektedir. Genel tedbirler konseptinde tribün liderleri ile özel güvenlik personeli ilişkisi, stadyum tedbirleri kapsamında sürdürülmektedir. Tribün liderlerinin uygun olmayan tutumlarında özel güvenlik personelinin uyarıları yetersiz kalması halinde polisin görevi başlamaktadır.

Futbol karşılaşmalarında; spor ahlakı, amacı ve felsefesi ile bağdaşmayan konularda polis gereken tedbirleri almakta, ısrar halinde ya da konusu suç teşkil eden eylemlerde doğrudan yasal işlem başlatmaktadır (Demir & Fişek, 2005, p. 1). Tribün liderleri, müsabaka güvenlik amirleri ve Emniyet Teşkilatı'nın özellikli bir birimi olan Spor Güvenliği Şube Müdürlüğü personelinin tarafından oldukça yakından tanınmaktadır. Müsabakanın herhangi bir olay olmadan sonuçlanması ve sportif faaliyetlerin gereğince yerine getirilmesi için, tribün liderleri ile polis yetkilileri arasında eşgüdüm sağlanması gerekmektedir. Polisin ikazlarını dikkate alan tribün liderlerinin önsözleri, kitlesel hâkimiyeti ve uzlaşmacı yaklaşımı, müsabakanın sorunsuz olarak sonuçlanmasına olanak sağlamaktadır. Tribün lideri daha çok bir kanaat önderi ya da kendi içlerinden yetişmiş doğal bir lider olarak konumlandırıldığından, taraftar kitlesi üzerindeki etkisi oldukça fazladır. Söylemleri ve hareketleri, maç atmosferinin de tesiriyle, önderlik ettiği taraftar gruplarında öngörülemez şekilde karşılık bulabilmektedir. Bu bakımdan tribün liderinin kurallar dâhilinde ya da dışındaki tutumları, kitlesel bilince pozitif veya negatif etkisi, polisin davranış metodolojisini belirlemektedir.

Ayrırcı Özellikleri Bağlamında Kitlesel Hareketlerde Tribün Liderliğinin Yeri

Kitlesel hareketler, bireylerin buldukları gruplarda birçok nedenden etkilenecek, benzer tutum ve davranışlar sergilemesi olarak görülmektedir. Alanyazında grup aidiyet duygusunun tetiklediği anonimlik esasına dayanan, irrasyonel faaliyetler olarak değerlendirilmektedir (Özmen, 2015, p. 187). 18. yy. sonlarında belirginleşen

kitle hareketleri, bu dönemden itibaren sosyolojik ve psikolojik perspektifle ele alınmaktadır. Toplumsal hareketlerde; Gasset (2016) benliğini kaybedilmesine yoğunlaşırken, Tilly (2018) program, kimlik ve duruşun önemine işaret etmekte, Le Bon (2018) bireysel bilinçten vazgeçişe ve kolektif bilinçle davranmaya değinmektedir. Ayrıca Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar (1993), kitlesel hareketlerin oluşumunda bireylerin farklı bir sosyal kimlik edindiğine vurgu yapmaktadır. Bu bakımdan kitlesel davranış sosyolojisi taraftar ve tribün lideri ekseninde değerlendirildiğinde, biz duygusunun ön plana çıkarıldığı ve diğer futbol takımların ötekileştirildiği bir bakış açısının hâkim olduğu izlenmektedir.

Bu grup dinamiğinin gerçekleşmesi için, tribün liderleri küçük yaşlardan itibaren stadyumlarda taraftar olarak yer almakta, öncelikle tribün kültürünü öğrenmektedirler. Uzun yıllar futbol içerikli ortamlarda bulduklarından, networkleri genişlemekte ve bilinirlikleri artmaktadır. Tribün liderleri önemli bir engel olmadıkça, takımlarının her maçına katılmakta ve görünürlüklerini perçinlemektedirler. Oluşturdukları farkındalık, takım yönetimi ile taraftar kitlesi arasında sürdürülen iletişimsel döngüye işlerlik kazandırmaktadır. Bu döngü içerisinde köprü vazifesi gören tribün liderleri çok hassas bir konumdadır.

Tribün lideri bu faaliyetleri fanatik taraftar ile gerçekleştirmektedir. Fanatikler objektif değerlendirme yapamayan ve bağınazca takımlarına destek veren taraftarlardan oluşmaktadır. Takımları hayatlarının merkezinde yer almakta, galibiyet ve mağlubiyetlerde aşırı sevinç ve üzüntü yaşamaktadırlar (Gültekin & Soyer, 2010, p. 21). Sonuç odaklıdırlar, galibiyete giden tüm yollar meşru görülmektedir. Tribün liderliğinin elde edilmesiyle, fanatik taraftardan oluşan kemik kitle belirlenmekte ve tüm taraftarlar üzerinde etkisi hissedilmektedir. Fanatik taraftarın şiddet olaylarına karışması holiganizmi ortaya çıkarmaktadır. Holiganizm kolektif şiddeti içermektedir (Spaaij, 2007, p. 413). Holiganlar çevreye ve kişileri zarar vermekten çekinmemekte ve yaptıklarında pişmanlık duymamaktadırlar.

Futbol görkemli stadyumlarda oynanan, mekân kısıtlaması olmadan çoklu sanal ortamlarda eş zamanlı izlettirilen, tüm bileşenlerin ve paydaşların aktif olarak görev aldığı bir endüstriye dönüşmektedir. Bu kapsamda; futbol bağımlısı olan seyirci, aidiyet duygusuyla taraftar üst kimliğine bürünmekte, tribün liderleri de taraftarın imaj ve itibarını yansıtan bir maestro şefi rolünü üstlenmektedir (Singh & Lamba, 2019, p. 116). Tribün kültürü stadyumlarda başlamakta, futbolun ve rekabetin olduğu tüm mecralara

yayılarak, tribünü aratmayacak çekişmelere yol açmaktadır. Tribün liderleri kamuoyunda, kışkırtıcı tutumlarıyla şiddet ve kötü tezahüratın başlatıcısı ve sürdüreni olarak algılanmaktadır (Kaplan, 2016, p. 4). Bu travmatik durum, tribün liderlerinin bilinçli ya da bilinçsiz davranışlarıyla, futbolu eğlenceli bir hobiden ziyade, çetin bir mücadele alanı haline getirmektedir (Karaahmetoğlu, 2015, p. 5). Profesyonel ve sağduyu ile yürütülmesi gereken süreç fanatizm ve holiganizm çağrıştıran davranışların tetiklenmesiyle, kontrolden çıkmakta ve polis müdahalesini zorunlu kılmaktadır.

Tribün liderleri ortak akılı oluşturmak ve etkinliklere katılım oranlarını arttırmak amacıyla, taraftarlar ise grup aidiyetini güçlendirmek ve aktivitelerde yer almak niyetiyle, çoklu sanal mecraları aktif olarak kullanmaktadır. Bu durum, ele alınan tüm tribün liderleri ve taraftarlarının haberleşme, organize olma metotlarını değiştirerek, toplanma alanlarını tribün ve stadyuma bağlı kalmaksızın çeşitlendirmektedir. Bu bakımdan tribün liderleri birçok katmandan oluşan taraftarı yönlendirmek ve bilgi akışını sağlamak için, iş bölümü yapmakta ve yardımcıları atamaktadır. Bu hali ile her tribün liderleri genellikle iş akış şemaları oluşturulmuş, örgütsel faaliyetleri organize eden ve takım yönetimi ile ilişki tesis eden bir önder konumunda olduğu görülmektedir.

Tribün; gerçek izlenim ve hazırlıkların gösteriye dönüştüğü tribün liderlerinin tüm hünerlerini gösterdiği cehennem, arena, mabet gibi isimlerle anılan kutsal mekânlar olarak değerlendirilmektedir. Taraftar açısından tribünler ise, gönüllü olarak tribün liderinin himayesinin kabul edildiği sosyalleşme ve özdeşleşme alanları olarak görülmektedir. Tribün liderleri ve taraftarın ortak çabasını işaret eden birlikte seslendirilen tezahüratlar, açılan pankartlar ve takım renklerinden oluşan kıyafetler, tribün kutsallığına katkı yapmaktadır.

Bilişim teknolojilerinin gelişimiyle, stadyum dışı faaliyetlerin artması arasında doğru orantı bulunmaktadır. Futbol literatüründe derbi olarak anılan önemli futbol karşılaşmalarında, müsabakaların topluca izlendiği yerler, tribünü atmosferinin yaşandığı alanlara dönüşmektedir. Bu alanlarda tribün lideri dolaylı olarak sorumluluk almakta ve gelişen olumlu ya da olumsuz tutumlardan bilgi sahibi olmaktadır. Organizasyonel ve iletişimsel kabiliyetlerin gelişmesinde sosyal medya platformları önemli yer tutmaktadır. Derinlikli görüşme yapılan tribün liderinin, sosyal medyayı oldukça iyi kullandıkları anlaşılmaktadır. Tribün liderlerinin, 21 Kasım 2019 tarihi itibarıyla sadece sosyal medya platformu Twitter aktivasyonunda, Tablo 1’de alfabetik olarak yer aldığı gibi binler ve milyonlarla ifade edilen takipçi sayılarına ulaştıkları görülmektedir.

AMAÇ VE YÖNTEM

Amaç

Çalışmada, BJK, FB, GS, İBFK ve KSK Süper Lig futbol kulüplerinde bulunan tribün liderlerinin, taraftar kitlesi üzerindeki etkileri, iletişimsel yöntemleri ve ayırıcı özelliklerinin derinlemesine incelenmesi; 2018-2019 futbol sezonunda BJK, FB, GS takımlarından sorumlu olan müsabaka güvenlik amirlerinin, tribün liderleri ve kitlesinin doğal gözlemlerinin ortaya konulması genel amaç olarak belirlenmiştir. Tribün liderlerinin kitle üzerindeki rolü, liderlik perspektifleri ve iletişimsel yetkinlikleriyle; müsabaka güvenlik amirlerinin gözünden tribün liderleri ve kitlesinin, tutum ve davranışlarını belirleyen araştırma soruları oluşturulmuştur. Bu doğrultuda tribün liderlerinin ve müsabaka güvenlik amirlerinin alt amaç soruları aşağıda yer almaktadır.

Tribün Liderlerine Yöneltilen Sorular

- 1- Müsabaka öncesi, esnası ve sonrasında liderlik edilen kitle ile birlikte yapılan hazırlıklar, etkinlikler, aktiviteler ve organizasyon faaliyetleri nelerdir?
- 2- Görsel materyaller ve tezahüratlar nasıl hazırlanmakta, iş bölümü ne şekilde yapılmaktadır?
- 3- Tribün liderliği rolü nasıl tanımlanmakta ve eleştirilere ne şekilde tepki verilmektedir?
- 4- Grup içi iletişim nasıl sağlanmakta ve tribün liderine ulaşabilirlik ölçütü nedir?
- 5- Diğer tribün liderleri ile iletişim süreci nasıl sürdürülmekte ve karşı takım taraftarlarıyla bir sorun yaşadığında nasıl tepki verilmektedir?
- 6- Tribün lideri ile herhangi bir taraftar arasında statü nasıl belirlenmekte, tribün liderini taraftardan ayıran ne gibi özellikler bulunmaktadır?

Müsabaka Güvenlik Amirlerine Yöneltilen Sorular

- 1- Futbol, müsabaka ve müsabaka güvenlik tedbirleri kavramlarını nasıl açıklarsınız?
- 2- Tribün liderliğini nasıl tanımlarsınız, herhangi bir taraftardan statüsel bir farkı var mıdır, güvenlik tedbirleri açısından rolü nedir?
- 3- Nasıl tribün lideri olunur ya da seçilir? Diğer takım ve tribün liderleri ile iletişimi nasıldır?
- 4- Tribün liderlerinin kitle üzerindeki olumlu/olumsuz etkilerini ve yönlendirme performanslarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

5- Size göre fanatizm, holiganizm ve şiddet olaylarında tribün liderlerinin rolü nedir ve kitle üzerindeki hâkimiyeti nasıldır?

Yöntem

Çalışma kapsamında, söz konusu alt amaç sorularından hareketle; betimsel yönetime dayalı derinlemesine mülakat ve doğal gözlem teknikleri kullanılmıştır. Türkiye Futbol Süper Liginde bulunan BJK, FB, GS, İBFK ve KSK tribün liderlerinden oluşan sekiz örneklem ile yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşme tekniğiyle veriler elde edilmiştir. Doğal gözlem yapan BJK, FB, GS stadyumlarında 2018-2019 futbol sezonunda görev alan üç müsabaka güvenlik amirinin, gözlem ve izlenimleri derinlemesine mülakat tekniğiyle toplanmıştır.

Araştırmanın Modeli

Betimsel yöntem çerçevesinde ve tribün liderleriyle derinlemesine mülakatlar ve müsabaka güvenlik amirlerinin doğal gözlem elde edilen veriler, kategorisel analiz modellemesiyle çözümlenmiştir. Anlatımlar metinleştirilerek, araştırmanın tribün liderleri açısından altı, müsabaka güvenlik amirleri açısından beş başlık altında topladığı, tribün liderliğinin iletişimsel metodolojisi ve ayırıcı özelliklerinin argümantasyonunda, destekleyici veriler olarak kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini, Türkiye Futbol Süper Liginde bulunan futbol takımlarının tribün liderleri ve müsabaka güvenlik amirleri oluşturmaktadır. Çalışmanın örnekleme ise, bu evrenden hareketle, gönüllülük esasına göre araştırmada yer alan BJK=2, FB=3, GS=1, İBFK=1 ve KSK=1 tribün liderinden oluşan 8 örneklem ve Tablo 2'de gösterildiği gibi 2018-2019 futbol sezonunda BJK, FB, GS stadyumlarında görev alan 3 müsabaka güvenlik amirinden meydana gelmektedir. Araştırmanın örneklem seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden, ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örneklemede, önceden belirlenmiş önemli ölçütleri karşılayan ve bütünü yansıtan örneklem grupları ele alınmaktadır (Yağar & Dökme, 2018, p. 6). Bununla birlikte durumsal ölçütler araştırmacı tarafından da belirlenebilmektedir (Demir & Ersöz, 2016, p. 7). Ölçüt örnekleme, alanında bilgili ve deneyimli oldukları düşünülen birey ve grupların derinlemesine çalışılmasına olanak sağlamaktadır. Tribün liderlerinin temsil ettikleri taraftar kitlesindeki görece konumları ve etkinlikleri, örneklemin sayısal dağılımını

belirlemektedir. Müsabaka güvenlik amirleri örnekleme ise, Türkiye Futbol Süper Liginde en yoğun taraftar kitlesi bulunan futbol takımlardan ve bu takımlara dair tüm bileşenlerin emniyetinden sorumlu olduklarından araştırmaya dâhil edilmiştir.

İşlem

Toplam sekiz tribün lideri ve üç müsabaka güvenlik amirinden oluşan bir örneklem tasarlanan bu araştırmada, cevaplardan elde edilen veriler gruplandırılarak çözümlenmiş ve yorumlanmıştır. Bununla birlikte, tribün liderliğine ilişkin yapılan literatür taraması ve tribün liderleri görüşmeleriyle, tribün liderliğinin kitle psikolojisi üzerindeki etkisi ve liderlik yöntemleri hakkında, önemli verilere ulaşılmıştır. Müsabaka güvenlik amirlerinin mülakatlarıyla da genel güvenlik tedbirleri açısından, kitlesel tutum ve davranışlarda tribün liderlerinin rolünü belirleyen özellikli bilgilere ulaşılmıştır.

BULGULAR

Araştırmada, görüşlerine başvurulmuş sekiz tribün lideri takım akronimlerinin numaralandırılması ile sırasıyla aşağıda listelenmiş olup, ilgili oldukları başlıklar altında 1'den 8'e kadar "BJK-E.K., BJK-Ö.Ş., FB-C.G., FB-E.A., FB-Y.A., GS-T.G., İBFK-B.B., KSK-B.D." kodlarıyla kullanılmıştır. Müsabaka güvenlik amirleri ise, BJK-M.G.A., FB-M.G.A., GS-M.G.A. şeklinde görev aldıkları takımların baş harfleri ve müsabaka güvenlik amiri sözcüklerinden oluşan akronimlerle araştırmada konumlandırılmıştır. Tribün liderleri görüşmelerinden elde edilen veriler, altı amaç sorusu doğrultusunda, doğal gözlemlerine istinaden görüşlerine başvurulmuş üç müsabaka güvenlik amirinin izlenimleri de beş amaç sorusu kapsamında sentezlenmiştir (Tablo 2). Araştırmada; tribün liderleri görüşme bulguları ve müsabaka güvenlik amirleri doğal gözlem bulguları olmak üzere, iki alt kategorizasyon verisi incelenmektedir.

Tribün Liderleri Görüşme Bulguları

Araştırmanın tribün liderlerine yönelik amaç sorularından ilk ikisi, tribün liderlerinin müsabaka öncesi, esnası ve sonrasında taraftar kitlesi ile birlikte gerçekleştirdiği organizasyon faaliyetleri, hakkında çıkarımlar elde etme olanağı sağlamaktadır. Tablo 3'te belirtildiği gibi müsabakanın her üç aşaması da tribün liderleri tarafından oldukça önemsenmektedir. Ayrıca görsel materyaller ve tezahüratlar hazırlanmasındaki iş bölümüne dikkat çekilmektedir. Toplanma yerleri belli olan taraftar kitlesi tribün

liderlerinin, tezahürat, pankart, koreografi gibi etkinlikleri belirlemesi ve motivasyon konuşması yapması ile topluca müsabakanın oynanacağı stadyuma doğru hareket etmektedirler. Taraftar kitlesini bir arada tutabilmek ve katılımı arttırmak için, takım yönetimden bilet talep etmektedirler. Müsabaka esnasında durumsallık yaklaşımı ile tezahürat ve gösteri sürdürülmektedir. Müsabakanın sona ermesiyle, kutlama ya da moral vermek için futbolcular ile karşılıklı tezahürat iletişimi sağlamaktadırlar. Günün anısına tribün lideri kemik taraftar kitlesi ile fotoğraf çekilerek stadyum terkedilmekte, mağlubiyet ve galibiyete yemek organizasyonu yapılarak, bir sonraki maçın etkinlik hazırlıkları planlanmaktadır.

... toplanma alanında arkadaşlarla kardeşlerle bir araya geliyoruz maçın önemini belirten bir konuşma yapıyoruz...çalışmalarımız tezahürat pankart ve koreografiler çalışması nezdinde oluyor...Bizim sosyal medya ekibimiz var. Gençfb org da YouTube kanalı üzerinden ve diğer iletişim bilgileri üzerinden video görüntülü sesli görüntüleri tezahüratlarımızı yaygınlaştırıyoruz (FB-Y.A.).

...bizim genç tayfamız dediğimiz Ünipaşa var, güzel kardeşlerimiz okumuş çocuklar beste yaparlar getirirler önüme sunarlar abi bunu söyleyelim, bende onlardan birini dinledikten sonra hoşuma gidiyorsa, eğer ben keyif alıyorsam tribünde keyif alır (KSK-B.D.).

...taraftar derneğinden, böyle biraz daha, lise ve üniversite teşkilatları orada toplanır ve oradan beraber stada yürür (İBFK-B.B.).

...ilk öncelikle çevremizdeki insanlara böyle grubumuzda olan insanları, bilet temininde bazı mücadeleler veriyoruz (BJK-Ö.Ş.).

...beste girmek, tezahürat yapmak, aralarda birbirimize sarıp, makaralar yapmak, maç esnasında yaptıklarımız bunlardır (GS-T.G.).

...nasıl bir üst giyeceğimizi belirliyoruz genelde tek tip olmaya özen gösteriyoruz... sonuç ne olursa olsun maç sonu grup dışındaki herkesin çıkmasını bekliyoruz toplu fotoğraf alıyoruz. Kazansak da kaybetsek de maç sonu takımı çağırıyoruz aynı şekil desteğinizi veriyoruz (FB-E.A.).

3. ve 4. amaç sorularında tribün liderlerinin taraftar kitlesi içerisinde kendisini nasıl konumlandığı ve grup içi iletişim fonksiyonlarında rolü ve etkinliğine yönelik ipuçları aranmaktadır. Tribün liderlerinin kendilerini takımlarıyla özdeşleştirdikleri hatta hayatlarının merkezinde konumlandıkları görülmektedir. Çoklu sanal ağlarda ve sosyal medya platformlarında etkin oldukları belirtilmektedir. Kitlesele iletişimlerinde; yurt dışı temsilcileri ile birlikte, bölgesel, kentsel ve eğitimsel olarak ayrılan hiyerarşik

bir yapılanma izlenmektedir. Taraftar tarafından ulaşabilir oldukları ancak yoğun dönemlerde iletişimin yardımcıları üzerinden sürdürüldüğü ifade edilmektedir. Tribün liderliği hiyerarşisinde, amigoluk bir alt kimlik olarak betimlenmektedir. Ancak genel perspektifte amigo tanımlaması da kullanılmaktadır. Eleştiriye açık olduklarını ima ederken dahi sert ve otoriter ifadeler ile son kararı verme yetkisinin kendilerinde olduğunu dile getirmektedirler.

- ...ben üniversite başkanıyım. Benim her üniversitede birer tane temsilcim var. Onların birer tane yardımcısı var...yurt dışında temsilcilerimiz, Marmara, Karadeniz İç Anadolu, İstanbul, Ankara, İzmir, Akdeniz, Kıbrıs gibi her bölgenin bölge sorumluları var...eleştiri normal bir şey, çok sinirli olmadığım sürece çok sakin tepki verebiliyorum ama o sinir durumuma göre değişebiliyor bazen de (GS-T.G.).
- ...kendimi Fenerbahçe tribünlerinin amigosu olarak tanımlayabilirim (FB-Y.A.).
- ...başkanlık imajı çok vermemeye çalışıyoruz ama yeri geldiğinde de sözümüzün geçmesi için bu rolü kullanmak zorundayız. Benim başkan yardımcılarım var farklı görevleri var herkesin (FB-E.A.).
- ...telefon üzerinden; Facebook, Instagram, Twitter, WhatsApp yani genel olarak sosyal medyadan kendi iletişimimizi sağlıyoruz (GS-T.G.).
- ...hem telefon ile hem Facebook'tan, sanaldan birbirimizle iletişime girebiliyoruz (KSK-B.D.).
- ...herkesin grup içerisinde görevleri var pankartçılarımız, amigolarımız, işte tribüncü kardeşlerimiz hep beraber. İsteyen her taraftar bizimle tabii ki iletişim kurabilir... büyük maçlarda biraz daha yoğunluğumuz oluyor. Böyle durumlarda ben konuşmuyorum arada yardımcı arkadaşlarım var onları muhatap ediyorum (BJK-E.K.).
- ...liderlik evet liderlik var tribünümüzde, biz ne desek yaparlar, son kararı biz veririz, son sözü biz söyleriz (İBFK-B.B.).

5. amaç sorusu tribün liderleri arasındaki iletişimsel süreci ve sorun ortaya çıktığında, tutum ve davranışların ne şekilde etkilendiğine cevap aramaktadır. Tribün liderleri aralarında sürdürülebilir bir etkileşim sağlandığını, olumlu ya da olumsuz tutumların belirlenmesinde karşılıklılık prensibi ile hareket ettiklerini, çözüm odaklı yaklaşım sergilediklerini ve özellikle tüm ülkeyi ilgilendiren konularda birlikteliğe önem verdiklerini belirtmektedirler. Polisin geliştirdiği etkin tedbirler nedeniyle müsabakalarda sorun yaşanmadığı ve bu türden problemlerin sanal mecralarda gündeme taşındığını vurgulamaktadırlar.

...diğer tribün liderleri ile iletişim halindeyiz. Bu sadece tribün içinde yaşanan olaylar ile değil anlık yaşanan Türkiye gündeminde oluşturan bazı olaylar da dahil olmak üzere sürekli kontak halindeyiz...Türkiye’de endüstriyel futboldan dolayı bir üçgen olması lazım, emniyet, kendi takımı ve karşı takım taraftarları arasında bir üçgen var. Bu üçgenin bir halkasıız bizde yani bu halka şu anlık güzel işliyor (BJK-Ö.Ş.).

...çoğunluğu ile iletişim halindeyiz. Bizi etkileyen konuşmamız gereken bütün grup başkanları ile liderleri ile iletişim halindeyiz (FB-E.A.).

İletişim halindeyiz. Başakşehir tribünü olsun, Fener olsun, Beşiktaş olsun. Dostlarımız abilerimiz var. Herhangi bir sıkıntıda onlar bizi arıyor, biz onları arıyoruz, ara sırada zaten oturuyoruz sohbet ediyoruz (GS-T.G.).

...gelen rakibe öncelikle biz tribünde küfür etmeme karşıyız çünkü kulüp açısından ceza almalıym diye ama karşı taraf ısrarla küfür ediyorsa bizde onlara karşılığını veriyoruz (KSK-B.D.).

...karşı takım taraftarları ile sorun yaşamadık bugüne kadar ama sorun yaşadığımızda illa bir tepki oluyor... Karabük taraftarı geldi ilçe genelinde maç saatini beklemek için takılmaya başladılar. Bizim birkaç tane kardeşimize saldırmışlar fırsat bilip. Bu semt içinde kulaktan kulağa yayıldı. Bu çok bariz bir örnektir ve maçtan çıktığım zaman Karabük taraftarına bir saldırı gerçekleşti (İBFK-B.B.).

...Marmara Ünigfb eylül ayında bir pankart boyamıştı. O pankart da bizim yan hesaplarda alıntılanıp goy goy yapılmıştı...aramızda bir anlaşma vardı şey yapmayacağız demiştik. Bizim çocuklar fevri olduğu için heyecanlı olduğu için yakmışlar...biz, FB-E.A. ile iletişim halinde olduğumuz için direk olayı çözmüştük orada (GS-T.G.).

İşin aslı artık karşı tarafla pek bu sorunlar yaşanmıyor. Bu sorunlar eskiden daha yoğundu. Şimdi bu işin artık şubesi var. İşler sosyal medya üzerinden dönüyor. Artık polis mümkün olduğunca bu olaylara müsaade etmiyor. Zaten kimse kimseyi görme imkânı yok. Polis maçlardan önce, derbilerden önce alır rakip misafir takım seyircisini stada sokar, maç biter ev sahibi takımın seyircisi dağılır, ondan sonra güvenli bir şekilde aldığı noktaya polis bırakıyor. Yani bu artık böyle bir şey yok sadece sanalda var dediğim gibi (BJK-E.K.).

Araştırma amacının 6. sorusu; takım taraftarlığı ölçeğinde, tribün liderinin konumu ele almaktadır. Tribün liderleri sıradan taraftar ile kendileri arasında statüsel farklılığa değinerek, geniş kitleleri manipüle edebilme gücüne sahip olduklarını ve yönetim kademesi ile ilişki tesis ederek strateji belirleyebildiklerine vurgu yapmaktadırlar.

...tabii ki taraftar olarak hepimiz aynı statüdeyiz ama sonuç olarak belli başlı bir oluşumun başında bulunmaktayız. Ayıran özellik tabii ki olacak sorumluluk çok, hitap ettiğimiz kesim çok, yönlendirdiğimiz insan çok. Bazı olaylarda bizim en ufak bir yazı yazmamızla geniş kitleler etkilenebiliyor. Bizim tavrımıza göre onlar da aynı şekilde tavır sergileyebiliyor biz biraz daha fazla söz sahibiyiz. Bir de yönetim taraftar arasında olan köprüyüz diyelim, biz yönetim ile bağ kuruyoruz diğer taraftarlara da o şekilde yansıtıyoruz (FB-E.A.).

Şöyle, aslına bakarsanız çok somut konuşmak gerekirse illaki farklılıklar var. Yani buna tabi ki de biz hepimiz biriz hepimiz eşitiz diye cevap vermek isterim açıkçası ama düşündüğümde öyle olmuyor. Çünkü bu taraftar organizasyonu ile kulüp bağını kurmak için kulübe girip çıkıyorsun. Yeri geliyor yöneticiler ile toplantı yapıyorsun, futbolcular ile görüşmek zorunda kalıyorsun, onlarla oturup kalkıyorsun. Bu sayede ilçe genelinde tanınıyorsun vesaire şimdi bütün bunları topladığında tabi ki de stat önünde bir futbolcu çıksa da onunla fotoğraf çekiyim diyen kişi ile mecbur sosyal hayatın bir olmuyor (İBFK-B.B.).

Müsabaka Güvenlik Amirleri Doğal Gözlem Bulguları

Müsabaka güvenlik amirleri, araştırmanın ilk amaç sorusunu genel anlamda futbol olgusunu kitlesel davranışlar boyutuyla değerlendirerek, müsabaka kavramlarını güvenlik tedbirleri çerçevesinde yorumlamaktadır. Müsabaka tedbirleri, öncesi-esnası-sonrası olmak üzere müsabaka güvenlik amirleri tarafından geliştirilmekte ve denetimleri yapılmaktadır. Tedbir planlaması kulüplerin, sporcuların, hakemlerin, izleyicilerin, federasyon görevlilerinin, medya araçlarının ve polisin kendi emniyetini kapsamaktadır. Müsabaka güvenlik amirleri, maç organizasyonunda sorun yaşanmaması amacıyla, tüm görevlilerle koordinasyonu sağlamak ve müsabaka ile ilgili önlemler sona erinceye kadar paydaşlarıyla iletişimi sürdürmektedir. Müsabaka güvenlik amirlerinin anlatımları Tablo 4'te belirtildiği gibidir.

...futbol, binlerce taraftarın aynı anda hareket ettiği, şova eşlik ettiği bir spor oyunudur. Güvenlik tedbirleri kavramını müsabaka güvenlik tedbirleri öncesi, sırası ve sonrası olarak mutlaka üçe bölmemiz gerekiyor...öncesi dediğimiz aslında risk analizi ile başlamaktadır...Takımların ve seyircilerin yol güzergâhlarında ve stadyumlarda önceden alınan tedbirleri kapsar (BJK-M.G.A.).

Futbol dünya genelindeki spor dalları arasında en çok sevilen ve takip edilen spor branşıdır. Aynı zamanda büyük bir endüstri haline gelmiştir (FB-M.G.A.)

...çağın en yoğun ve devasa ekonomik büyüklüğü olan sporu, insanların deşarj alanı. En büyük insan kitlelerinin bir araya geldiği ve farklı kulüpler için destek verildiği alan...90 dakika boyunca heyecan yapmak isteyen binlerce insanın güven içinde stada gelişleri, maç seyretmesi ve evlerine dönüşlerini teminat altına alacak, yine bu insanlara bu heyecanı yaşatacak olan kulüplerin, sporcuların, hakemlerin, organizasyonu yapan federasyon ve görevlilerinin emniyetini sağlayacak tedbirler silsilesi. Müsabakayı milyonlara aktaracak canlı yayın araçlarının ve olayı haberleştirecek medyanın yanı sıra tüm bu tedbirleri alacak ve güvenliği sağlayacak olan kolluk kuvvetlerinin kendi emniyetinin sağlanması (GS-M.G.A.).

Araştırmanın 2.ve 3. sorularına alınan yanıtlardan, müsabaka güvenlik amirlerinin tribün liderliği olgusunu yapısal ve bireysel olarak önemle analiz ettikleri görülmektedir. Müsabaka güvenlik amirleri tarafından; tribün lideri sıfatını kazanma süreçleri, kitlenin onlara bakışı, ilişki yönetimleri ve güvenlik konseptindeki rolleri birlikte değerlendirilmiştir. Müsabaka güvenlik amirleri, tribün liderlerini karizmatik kanaat önderleri olarak tanımlamaktadırlar. Sürdürülebilir iletişimle, taraftarın neden olabileceği istenmeyen olayların önüne geçilmesinde ve taraftar gruplarını yönetilmesinde, tribün liderlerini en büyük yardımcıları olarak görmektedirler.

...tribün liderliğini stadyumlarda da tarafların kanaat önderi olarak adlandırabiliriz. Kitlenin tribün lideri etrafında toplanmasını sağlayan hususlar önemlidir... ilki mahallenin kabadayısı gibi... yani bir fiziki bir gücü olması gerekiyor. İkincisi de kulübüne yönelik taraftarı olduğu takıma yönelik yaptırım gücünün olması gerekiyor. ...tribün liderliğinin geliri ve hitap ettiği kitle arttıkça sosyal hayatında bir ayrıcalığa bürünmeye başlayabilmektedir. Geçmişte medyaya yansıdığı gibi tribün liderlerinin gayri yasal işlere, silahlı olaylara dahil olduğunu görüyoruz (BJK-M.G.A.).

...tribün liderleri genellikle aynı tribünde uzun yıllar geçirmiş kişiler arasından çıkar. Eğer taraftar bir kişiye saygı duyup onu tribün lideri olarak göreceksse o kişinin takımı için geçmişte çeşitli zahmetlere katlanmış olması gerekir...Tribünde tanınması ve yönetimle iyi ilişki kurması önemlidir (FB-M.G.A.).

...Aynı takımda farklı tribün grupları olması halinde tatlı rekabet ve dostluk zaman zaman tribün hakimiyeti sebebiyle düşmanlığa hatta çatışmaya dönüşebilir. Grupların arkasında siyasal, ekonomik, yönetsel ve organize suç örgütüyle ilişkileri iyi irdelenmelidir. Farklı takımların taraftar grupları arasındaki ilişkiler kulüplerin ilişkilerine paralel olarak şekillenir. Dostluk ve düşmanlıklar ebedi değildir (GS-M.G.A.).

...tribün lideri taraftarın arasında sözü geçen, sevilen ve dinlenen kişilerdir. Statü olarak diğer taraftarlardan tabii ki farkı vardır. Genel anlamda tribün lideri ile diyalog kurularak taraftarın neden olabileceği istenmeyen olayların önüne geçmek muhtemeldir (FB-M.G.A.).

...yıllarca tribünde verilen mücadelenin ve fedakârlığın ortaya çıkardığı karizmatik yapı. Taraftarın idolüdür...yeri geldiğinde taraftarın hamisi yeri geldiğinde terbiyecisidir...gayri resmi otoritedir...kulüp tarafında muhatap alınıp ayrıcalık tanınırsa yönetimin sesi, kabul görmezse başkanın belası olur. Yönetime hoca da aldırıp futbolcu da sattırın güç. İletişime geçilmesi halinde polisin tribünleri ve taraftar gruplarını yönetmesi konusunda en büyük yardımcısıdır. Şımartılmadan, koparılmadan hassas yürütülmesi gereken bir ilişki. Suç eğilimleri ve bağlantıları asla göz ardı edilmemesi gereken bir husustur (GS-M.G.A.).

4. ve 5. amaç sorularında tribün liderlerinin kitle üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisi ile şiddeti çağrıştıran fanatizm ve holiganizm odaklı eylemlerdeki rolü irdelenmiştir. Müsabaka güvenlik amirleri; tribün liderlerinin, sosyo-kültürel çevre yaş ve eğitimsel seviye ayırt edilmeksizin, tüm taraftar kitlesi üzerinde oldukça etkili olduğunu düşünmektedir. 2018-2019 futbol sezonunda, kitlesel refleks ve kişisel kurgulanmalarla, futbol suçlarına karışan seyircilerin öğrenim ve yaş dağılımları, müsabaka güvenlik amirlerini doğrular niteliktedir. Tribün liderinin otoriter yönetimle kitlesine hâkim olduğu, öncülük etmedikleri fanatizm, holiganizm ve şiddet odaklı eylemlerin çıkma veya yaygınlaşma ihtimalinin çok az olduğu konusunda hemfikirlidir.

...tribün liderleri kendisi nasıl istiyorsa o şekilde kitlelerini hareket ettirebiliyor... tribün liderlerimiz genelde eğitim seviyesi çok düşük olan insanlar olmasına rağmen, eğitim seviyesi yüksek, olgunluk yaşlarına erişmiş, doktorasını yapmış, sosyo-kültürel donanımlı kişilere bile tribünde istediklerini yaptırabilmektedirler sportif başarı olmadığında tribün lideri kitlesini; federasyona, yönetime tepkisini göstermek, istemediği bir oyuncuyu ya da teknik direktörü göndermek amacıyla tepkisel tezahürat ve davranışlarla baskı unsuru olarak kullanabilmektedir... yönetim ve mevcut durumu ile ilgili herhangi bir sıkıntısı yoksa olayların önüne geçmek için gereken tedbirleri alır (BJK-M.G.A.).

...tribün lideri eğer suç geçmiş olan bir kişi ise, tribünde bulunan gençler bu kişiyi kendilerine model olarak aldıklarından, aynı yere gelmek için aynı yoldan geçmeleri gerektiğini, yani belli başlı suç konularının içine girmeleri gerektiğini düşünebilirler. Bu durum tribün liderinin hitap ettiği kitle üzerindeki olumsuz

etkilerden biridir. Olumlu etken ise tribün liderlerinin müsabakada güvenliğin sağlanması konusunda görevlilere yardımcı olmak amacıyla kitlesinin uygun olmayan davranışlardan uzak durması için çaba göstermesidir (FB-M.G.A.).

...tribün liderinin kitle üzerindeki etkileri tartışmasıdır. Neyin, ne zaman, nasıl yapılacağına o karar verir. Tribünlerin komple ceza almaması için oto kontrolün sağlanması ve çatlak seslerin kontrol altına alınması gerekir. Lider bunları sağlayabilmek için gruptan dışlama zaman zaman da fiziki şiddete varan yaptırımlar uygular. Bunlar grup içinde normal karşılanır. Lider sadece tribünün değil aynı zamanda takım motivasyonun da motor gücüdür...iyi niyetli bir lider polisin en büyük yardımcısıdır ve müsabakanın güven içinde sonlandırılmasının teminatıdır. Aksi durum statlarda kaos yaratır (GS-M.G.A.).

...fanatiklik taraftarın bir üst segmentidir. Fanatiklerin gözleri kördür her şeyi kendileri lehine düşünürler...Holiganlar ise artık bunu eyleme çevirenlerdir. Tribün lideri fanatik ve holigan taraftarını iyi bilmektedir ve her türlü eyleme onlara yaptırabilmektedir... Holiganlar liderlerinin emir erleridir. O ne derse onu yaparlar (BJK-M.G.A.).

...tribün liderinden habersiz o tribünde bulunan taraftar grupları kesinlikle kapsamlı bir şiddet olayına karışmaz...Eğer iki taraftar grubu arasında başlayan ve süreklilik arz edecek şekilde devam eden şiddet olayları mevcut ise tribün liderleri de bu durumu arka planda teşvik ediyorlar demektir (FB-M.G.A.).

Fanatizm-holiganizm ve şiddet varsa içinde mutlaka tribün lideri de vardır. Taraftar grubunun hiyerarşisi vardır ve herkes yerini bilir...Tribün lideri öncülük etmeden, şiddetin çıkma veya yaygınlaşma ihtimali çok azdır... bireysel çıkışlar liderlik tarafından bastırılır ve cezalandırılır. Olayları kontrol etmede liderlerin rolü çok büyüktür. Grupların kendi liderlerinin talimatları polisin veya kulübün talimatlarından çok daha etkilidir (GS-M.G.A.).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Futbol, yoğun gündemi, yüksek takibi ve büyük ekonomik bütçeleri bulunan, çağımızın en çok izlenen spor dalıdır. Futbol odaklı kitlesel hareketlerdeki tribün liderliği fonksiyonlarının ve müsabaka güvenlik amirliği perspektifinden tribün liderlerinin davranış metodolojisinin araştırıldığı bu özgün çalışmada; tarafların mülakat ve izlenimleri doğrultusunda önemli çıkarımlara ulaşılmıştır. Çalışmanın temel ekseninde yer alan tribün liderliği, bu devasa yapının bazen merkezinde konumlanan, bazen de tamamlayıcı olarak yer alan, taraftar gruplarınca idol olarak görülen ve sözüne itibar edilen bir örgütlenme biçimidir.

Uzun yıllar tribünlerde verilen mücadele ve kazanılan deneyimle ulaşılan tribün liderliğinde, hiyerarşik ve otoriter bir yapılanma göze çarpmaktadır. Özdeşleşme duygusu abartılı olarak yaşanmakta, gönül verdikleri futbol takımları yaşamlarının tüm alanlarını kaplamaktadır. Kendilerini tanıtırken dahi isimlerinden önce, tribün liderliği yaptıkları takımın iyi bir taraftarı olduklarını belirtmektedirler. İş bölümü esasına göre sorumluk verdikleri yardımcıları bulunmakla birlikte, derinlikli görüşmelerde karar alma yetkisinin kendilerinde olduğu açıkça vurgulanmaktadır.

Araştırma örneklemini oluşturan tribün liderleri; tekselelikle taraftar kitlesini bir arada tutabilmek, maç bileti edinme talepleri de dâhil olmak üzere, kulüp yönetimine tüm isteklerini kabul ettirmek amacıyla, bu katı şekillenmenin gerekli olduğunu düşünmektedir. Taraftar gruplarında oluşturdukları baskı mekanizmasını, gerektiğinde yeni kazanımlar elde etmek için, kulüp yönetimine karşı kullanmaktan çekinmedikleri de gözlenmektedir. Eleştiri tahammül sınırları ile psikolojik durumları arasında yakın korelasyon izlenmektedir. Çok sinirli olmadıklarında, eleştirilere sakin tepki verdiklerini vurgulamaktadırlar. Ayrıca kitlesel iletişimlerinde; yurt dışı temsilcileri ile birlikte, bölgesel, kentsel ve eğitimsel olarak ayrılan kategorik yapılanmanın ancak otoriter bir lider tarafından sürdürülebileceğini gerekçe olarak göstermektedirler.

Çalışmanın majör hedeflerini belirleyen tribün liderlerinin, müsabaka odaklı aktivitelerine yönelik yanıtlarında, tesir sınırlarının oldukça geniş olduğu ve taraftar kitlesinin davranış kalıplarını belirlemede mahir oldukları görülmektedir. Müsabaka öncesi belirlenen toplanma alanlarında taraftarın buluşması ve tribün lideri tarafından motivasyon konuşması yapılması, kitlenin örgütlü hareketlerinin başlangıç noktasını temsil etmektedir. Stadyuma geliş ve müsabaka boyunca yapılan tezahürat ve gösteriler, tribün liderleri öncülüğünde ve kontrolünde gerçekleştirilmektedir. Statlar, tribün liderlerinin performanslarını sergiledikleri ve kendilerine özgü iletişimsel parametrelerle maksimum kitle hakimiyeti sağladıkları sahnelerdir. Liderliğe bağlı alt grupların bestelediği tezahüratları ve hazırlanan pankartları sundukları gibi, tüm faaliyetleri kayda alıp, gereğinde taraftar kitlesinin istendik reaksiyonlar göstermesi amacıyla kullanmaktadır.

Tribün liderliği olgusu; futbol girdabı içerisinde öne çıkan girift ilişkileri, medyada var oluş şekilleri ve futbolseverlerde oluşturduğu algı açısından, toplumun mesafeli olarak yaklaştığı bir kurumsal nitelik kazanmaktadır. Kurumsal iletişimlerini, yüksek takipçileri bulunan sosyal medya hesaplarından sürdürmekte ve sanal ortamı gerçek

yaşamın bir yansıması olarak görmektedirler. Çoklu sanal ortamları; faaliyetlerin duyurulduğu, bilinirliklerin arttırıldığı, diğer tribün liderleri ve taraftar gruplarıyla çekişmelerin yaşandığı bir rekabet alanı olarak değerlendirmektedirler.

Alanyazında, evrensel ve çok paydaşlı bir oyun olan futbolun, kitlesel tesiri ve tribün liderliği yapılanmalarının, futbol bileşenleri arasındaki yerini ele alan çalışmalar bulunmaktadır. Armstrong ve Harris (1991), "Football Hooligans: Theory and Evidence" adlı eserlerinde, futbolda holiganizmin genellikle alt gelir grubundaki taraftarlar tarafından başlatıldığını ve oluşan kemik kitlenin, gruplar arasındaki şiddeti yaygınlaştırma eğiliminde olduğunu belirtmektedir. Simonovic, Otasevic ve Đurđević (2014), "Criminal Careers of Football Club Fan Leaders in Serbia" başlıklı çalışmalarında; İçişleri Bakanlığı istatistikleri doğrultusunda, Sırbistan'da bulunan 30 futbol tribün liderinin, suç faaliyetlerini ve taraftar grubu üyeleri üzerindeki olası etkisini ele almaktadır.

Ayrıca literatürde, müsabaka güvenlik amirliğine yönelik çalışmalara rastlanmamakla birlikte; futbolda şiddetin içeriği, komplikasyonları ve önlenmesini konu edinen araştırmalarda, dolaylı olarak bu olguya değinildiği görülmektedir. Jovicic ve Setka (2016), "Violence in Football Games in Bosnia and Herzegovina-Causes of Violence and Security Aspects" isimli araştırmalarında, futbol stadyumlarındaki şiddetin, tüm toplumu etkileyen sonuçlar meydana getirdiğine yönelik gözlemlerini ortaya koymaktadır. Ziyagil, Bilir, Çekin ve Temur (2014), "Sporda Şiddetin Sebepleri ve Çözüm Önerileri" adlı çalışmalarında, futbol sahalarını toplumsal sorunların yansıdığı mecralar olarak betimlemekte ve meydana gelen şiddet olaylarının; kaynakları, düzeyi ve önlenmesine yönelik eğitsel, kurumsal ve yasal çözüm önerileri sunmaktadır.

Araştırmada analizi yapılan beş süper lig takımının tribün liderleri, aralarında sürdürülebilir bir etkileşim olduğu iddiasındadır. Tribün liderleri; küfürlü tezahüratlar ve şiddet eylemlerini uygun görmediklerini, mutlaka rakiplerin başlattığı sorunlara, karşılıklılık prensibiyle tepki verdiklerini ironik olarak ifade etmektedirler. Toplumda fanatizme ve holiganizme karşı oldukları algısını oluşturarak, demeçlerinde ve paylaşımlarında kimsenin bir maç uğruna yaralanmasını veya ölmesini istemediklerini vurgulamaktadırlar. Ancak medyada, tribün liderlerinin bilgisinde ya da organizesinde, holiganizm içerikli davranışlarda bulduklarına yönelik haberlere sıklıkla tanık olunmaktadır (Aydın, 2013). Ayrıca başka bir taraftar grubunun pankartını ele geçirme, deplasmana kalabalık giderek göz korkutma, toplu halde gidiş gelişlerde karşı taraftar gruplarının araçlarına zarar verme, araçtakileri darp etme, talimatlara uymama gibi

davranışlar taraftar grupları ve tribün liderleri hakkında kamuoyuna yansıyan haberler arasında yer almaktadır.

Fanatik taraftarlarda sosyal körlüğün ve agresif tavırların ön plana çıkmasında, tribün liderlerinin manipülatif tutumları önemli rol oynamaktadır. Tribün liderlerinin holiganik tavırları, grup içi hiyerarşisinde ve grup dışı egemenliğinde belirleyici olmaktadır. Bu otoriter ilişki şiddet içerikli davranışlara olanak sağlamakta, taraftar gruplarının ve tribün liderlerinin iktidar mücadelesi, tribün dışına taşarak çeşitli suçların işlenmesine neden olabilmektedir (Er, 2017). Tribün ve sportif fonksiyonlara yönelik suç faaliyetleri, liderin ve taraftar kitlesinin karıştığı başka suç alanlarına doğru evrilmektedir.

Araştırma örneklemini oluşturan bir diğer grup da müsabaka güvenlik amirleridir. Müsabaka güvenlik amirleri, kitlesel etkinlikler ve toplumsal olaylarda deneyimli, yönetim ve organizasyon kabiliyeti yüksek polis yetkilileri arasından seçilerek görevlendirilen ve müsabakanın güvenliğinden sorumlu olan kişilerdir. Müsabakada görev alan özel güvenlik görevlileri, futbol kulüplerinin görevlileri ve kolluk görevlileri müsabaka güvenlik amirine bağlı olarak, onun verdiği talimatlara uygun şekilde görev yapmakla mükelleftir. Müsabaka güvenlik amirleri açısından futbol; maç öncesindeki risk analizi ile başlayan, maç devam ederken ve maç sonu koşullar normal seyrine dönüşüye kadar tedbirleri sürdürülen, operasyonel bir faaliyet olarak görülmektedir.

Bu bağlamda müsabaka güvenlik amirlerinin; meslekli vizyon ve tecrübeleriyle, izleyici kitlesinin ve tüm paydaşların stada gelişleri, maç seyretmeleri ve güven içinde evlerine dönüşlerini teminat altına almak için önlemler geliştirmeleri gerekmektedir. Bu yönetim süreci, detaylandırılan güvenlik önlemlerinin yanında, tribün liderleri ile kesintisiz iletişim ağı oluşturulmasını da içermelidir. Müsabaka güvenlik amirlerinin bu dinamik etkileşimi; tribün liderlerinin suç eğilimleri ve bağlantıları göz ardı edilmeden, şımartılmadan ve koparılmadan, karşılıklı bağımlılık ilkesi ile gerçekleşmesi gereken bir ilişki yönetimini kapsamalıdır. Zira tribün liderleri, taraftar taşkınlıklarının ve istenmeyen olayların önlenmesinde, müsabaka güvenlik amirlerine yardımcı olmaktadır.

Müsabaka güvenlik amirleri, tribün liderlerini gayri resmi ve görece karizmatik bir otorite olarak tanımlamaktadır. Müsabaka güvenlik amiri ile tribün liderleri arasında hem ilgili kulüp görevlileri üzerinden hem de doğrudan bir iletişim söz konusudur. Bu anlamda tribün liderleri, kurallar dahilinde müsabakaya ilişkin taleplerini rahatlıkla müsabaka güvenlik amirine bildirmektedir. Tribün lideri ile iletişim kurmak, müsabaka

güvenlik amirleri açısından bir zorunluluktur. Stadyuma gelen taraftarların, itibar ettikleri ve sözünü dinledikleri tribün liderlerini dikkate almadan, müsabakanın güvenliğini sağlamak mümkün değildir. Bu nedenle iki önemli futbol aktörü arasında, yabancılaşmadan sürdürülen seviyeli bir etkileşim olması gereklidir.

Tribün liderlerinin kitlesel aktivasyonları tribün ve tribün dışı faaliyetleri olarak iki kısımda incelenmektedir. Tribünde güvenlik açısından sorun oluşturan bir durumu engellemek için çaba gösterebilmekte ya da kitleyi manipüle ederek kaos oluşturmaya çalışmaktadır. Neyin, ne zaman, nasıl ve kim tarafından yapılacağına tribün lideri karar vermektedir. Tribün liderleri genellikle şiddete neden olan aksiyonlardan bilgisi yokmuş gibi davranmakta ve müsabaka güvenlik amirleri nezdindeki imajını korumak istemektedir. Bu imajın zedelenmesi, tribün ve müsabaka görevlileri arasındaki iletişimin sınırlandırılmasına ve tribün liderlerinin taleplerine mesafeli yaklaşılmasına neden olacaktır. Bu sebeple tribün liderleri, şiddet içerikli olaylarda yer almak ve müsabaka güvenlik amirlerinin uygun görmediği bir eylemin içinde olmak istememektedir. Bilgileri dışında gerçekleşen olaylarda ise; taraftarlarla etkili ve yoğun bir iletişim sağladıklarından, kısa sürede bilgi alarak müsabaka güvenlik amirlerine katkı sağlamakta, olayların devamını ve tekrarını engelleyebilmektedirler.

Müsabaka güvenlik amirlerinin müsabaka ile bağıntılı olan şiddet olgusuna yaklaşımı, proaktif ve reaktif tedbirleri kapsamaktadır. Müsabaka güvenlik amirleri; stadyum ve tribünlerin fiziki durumlarını, takımların ligdeki durumlarını, ev sahibi ve misafir takım taraftar kitlesinin özelliklerini, her müsabaka öncesi analiz etmektedir. Objektif değerlendirme ve yerinde müdahalelerle, taraftar kitlelerinin müsabaka heyecanı ve stresiyle neden olabilecekleri olayları büyümeden yatıştırabilmektedirler. Müsabaka güvenlik amirlerinin, tribün liderleriyle ve diğer paydaşlarla kesintisiz iletişimleri ve müsabaka önemine göre tedbir planlamaları nedeniyle, bu türden olaylar nadiren olmaktadır. Müsabaka güvenlik amirleri, alınan tedbirlere rağmen şiddete başvurarak suç işleyenlerin tespitlerini yaptırmakta, kitlesel bir eyleme dönüşmeden ve müsabakanın huzuru bozulmadan yakalanmalarını sağlamaktadır.

Tribün liderlerinin, kulüp yönetimlerinden ayrıcalık bulamamaları halinde; çirkin tezahürat yapılmasında ve tribün olaylarının oluşmasında, taraftar kitlesine öncülük etme olasılığı bulunmaktadır. Yönetimin protesto edilmesi, futbolcu ve teknik direktörün gönderilmesi ya da transfer edilmesi amacıyla, kemik kitleyi hareketlendirme gücüne sahiplerdir. Tribün dışında bu eylemler, toplanma alanlarında ve sosyal medya

mecralarında gerçekleştirilmektedir (Oktay, 2019). Kemik kitle, tribün liderinin direktiflerini sorgulamadan yerine getiren fanatik taraftardan oluşmaktadır. Objektif değerlendirme yapamayan bu fanatik kitle, şiddet eylemlerinde ön planda yer almaktadır. Müsabaka güvenlik amirleri; tribün liderlerinin fanatizm ve holiganizm kaynaklı şiddetin ortaya çıkmasında ve yaygınlaşmasında etkin rol oynadıkları ve onların bilgisi dışında bu eylemlerin gerçekleşme ihtimali olmadığı görüşünde birleşmektedirler.

Çalışmada yer alan hususlarda biri de tribün liderlerinin kışkırtıcı söylemleri ve taraftarların kanunsuz eylemlerinin, sosyal medya platformlarından kimlik bilgileri deşifre edilmeksizin yayılmasıdır (Çift Turnike, 2019). Bu bağlamda 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun ve 7182 sayılı değişikliklerle, şiddet içeren açıklamalara yaptırım getirilmesi nedeniyle, tribün liderleri ve taraftarlar kişisel hesaplardan sosyal mecralarda şiddet ve holiganizm içeren paylaşım yapmaktan kaçınmakta, bu türden paylaşımları daha çok anonim hesaplardan yapmaktadırlar.

Çözümlemeleri yapılan tüm örneklem görüşleri birlikte analiz edildiğinde, futbolun erken yaşlardan, ileri yaşlara kadar geniş bir kitlenin ilgisini çektiği izlenmektedir. Tribün liderleri de bu sistemin içerisinde kendine özgü tavırları ile kabul edilen, doğal bir lider ya da bir kanaat önderi olarak görülmektedir. Farklı sosyo-kültürel çevrelerden ve eğitim seviyelerinden seyirciler tribünleri doldurmaktadır. Çok sakin olarak bilinen ileri yaş gruplarından ve yüksek eğitim seviyelerinden seyirciler, Gestalt kuramcılarının değindiği şekliyle; tribün liderlerinin orkestra şefliğinde, ahenkli bir müzik parçasını oluşturan enstrümanlar gibi, tahmin dahi edemedikleri kitlesel hareketlerin bir parçası haline gelmektedirler (Rock & Palmer, 1990, p. 84). Daha özlü bir ifade ile tribün bütünselliği, seyircilerin toplamından daha farklı bir karakteristiğe, eleştirilen ve gündemden düşmeyen bir tribün kültürüne bürünmektedir.

2018-2019 futbol sezonunu kapsayan, 01.08.2018-31.07.2019 tarihleri arasında; 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun ve revize edilen maddelerine istinaden, polis tarafından araştırma konusu beş Süper Lig futbol takım taraftarına yapılan işlemler, tribün liderleri ve taraftar kitleleri hakkında çıkarımlara olanak sağlamaktadır. Etik ilkeler çerçevesinde resmi prosedürler takip edilerek, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Spor Güvenliği Şube Müdürlüğünden edinilen veriler, futbol ve şiddet ilişkisinde eğitimin etkisini betimlemektedir. Belirtilen tarihler arasında ilgili maddeleri ihlal eden, 1141 taraftara işlem yapılmıştır, Stadyum ve tribündeki eylemleri nedeniyle, şüpheli olarak işlem yapılanların öğrenim durumlarına göre dağılımında,

ilkokul-lise seviyesi, 695 taraftar ile %61'lik dilimi oluşturmaktadır. Ön lisans-doktora seviyesinde ise, %30 oranı oluşturan 343 taraftara, bu türden suçlar hakkında yasal işlemler yapılmıştır. %9'luk oranda işlem yapılan 103 taraftarın öğrenim seviyeleri bilinmemektedir.

Eğitimsel ve kültürel donanımı yüksek taraftarların, belirtilen kanunda sayılan suçları işlemesi dikkat çekmektedir. Bulunduğu ortamda olumlu tutum ve davranışlarıyla örnek olması gereken bu taraftarların, suç ile anılıyor olmasında tribün liderlerinin oluşturduğu tribün atmosferi ve kitle psikolojisinin etkili olduğu görülmektedir. Diyagramlardaki veriler bütünsel perspektifle irdelendiğinde; ileri yaşlarda ve yükseköğrenimli taraftarın sportif suçlara iştiraklerinde, tribün liderinin manipülasyonlarına, görsel şölene, stadyum ve tribünlerindeki tempolu tezahüratlara yenik düşerek, bireysel kontrollerini kaybettikleri ve rasyonel olmayan davranışlarda buldukları değerlendirilmektedir.

İstanbul Emniyet Müdürlüğü Spor Güvenliği Şube Müdürlüğü tarafından, 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında işlem yapılan taraftarların, yaş durumlarına göre dağılımında da önemli verilere ulaşılmıştır. 13-18 yaş aralığında işlem yapılan 64 taraftar, yaklaşık %6'lık oranla polis kayıtlarına geçmiştir. 19-23 yaş arasında bu oran, yaklaşık %18 olarak 213 taraftarı işaret etmektedir. Bir başka ifade ile 13-23 yaş arasında stadyum ve tribün ile alakalı sportif suçlardan bütün taraftarlar içerisinde yalnızca %24'lük bir oran gözlenmektedir. Oysa 24-40 yaşları arasında bu suçlara karışanların sayısı 732 ve oransal ifadesi %64 olarak belirlenmiştir. Kurallara uyması ve uygun rol model olması beklenen yaşlardaki taraftar, daha genç taraftara oranla oldukça yüksek oranda hukuki işlem görmüştür.

Yaklaşık %12'lik bir oranla, 40 yaş üstü 132 taraftar, kanunun ilgili maddelerini ihlal etmektedir. Bu hali ile 40 yaş üstündeki taraftarlar, 13-18 yaş arasındaki taraftarlardan yaklaşık iki katı oranında, tribün ve stadyum olaylarına karıştığı anlaşılmaktadır. İstatiksel veriler paradoksal bir tribün sosyolojisini işaret etmektedir. Yaş aldıkça ve deneyim kazandıkça sportif suça karışma oranı düşmesi gerekirken, her iki değer arttığı doğrusal bir orantı gözlenmektedir. Bu yakın korelasyon fanatizm ve holiganizmin engellenmesi için, yeni mevzuat düzenlemelerinin gündeme getirilmesinin ve polis tedbirlerinin yoğunlaştırılmasının haklı gerekçelerini oluşturmaktadır.

Çalışmada dikkat çekilen bir başka husus da tribünlerin bir deşarj alanına dönüşmesidir. Tribün liderlerinin yönlendirmesiyle, müsabaka izleyicileri arasındaki farklar görülmez

hale gelmektedir. Anonimlik ile oluşan kitle psikolojisi; itidalli seyirci, taraftar, fanatik taraftar ve holigan taraftar sıfatlarını ortadan kaldırmaktadır. Tribün atmosferinin belirlediği ortak bir kimlikle, rastlantısal olarak bir araya gelen seyirciler, Le Bon'un deyimıyla bilinçli kişiselliklerini kaybederek, tribün liderlerinin her talimatını yerine getirir hale gelmektedir (Le Bon, 2018, p. 19). Tribün liderlerinin yüksek iletişimsel yeteneklerini gösteren bu karmaşık durum, akliselim bireylerin kontrolünü kaybederek, tribün kitesinin meydana getirdiği kolektif bilinçle, psikolojik olarak savrulmasına ve şiddetli tepkiler vermesine neden olmaktadır.

Araştırmada yer alan detaylar analiz edildiğinde tribün liderliği metodolojisinin kaotik bir yapıya sahip olduğu açıkça görülmektedir. Futbolda bulunun düzen, otorite ve kurallara olumsuz tepki veren, uygun ortam bulduklarında kitlesel hareketler sağlayabilen taraftar gruplarına rastlanmaktadır (Doğan, 2019, p. 239). Tribün liderleri doğrudan iç örgütlenmede yer alan bu taraftar gruplarından, dolaylı olarak da sıklıkla medyada gündeme geldikleri suçlu profillerinden yaralanarak, kendilerini önemli bir kitlesel baskı unsuru olarak göstermektedirler. Farkında oldukları güçlerini, iletişimsel paradigmalardan yaralanarak yaygınlaştırmaktadırlar. Tribün liderlerinin futbol sosyolojisi içerisinde sürdürdükleri faaliyetler, iletişim kampanyalarına benzemektedir. Kitlesel tutumları belirleyen; görsel ve işitsel materyallerin hazırlanması, sosyal medyanın etkin şekilde kullanılması, destek ve tepki içeren basın açıklamalarının planlanması gibi aktiviteleri önemle koordine etmektedir.

Derinlikli görüşme, mülakat ve gündelik yaşam pratikleri düzleminde, tribün liderliği detaylı olarak incelendiğinde; yasal düzenlemelerin güncellenmesi ve güvenlik tedbirlerinin artırılmasının kaçınılmaz olarak gerekli olduğu gözlenmektedir. Güvenlik düzenlemeleri ile tribün liderliği uygulamaları arasında ters orantı bulunmaktadır. Güvenlik tedbirleri yükseltildikçe; tribün liderlerinin statlardaki futbol içerikli suçlarında, düşme eğilimi görülmektedir. Ancak derbiler karşılaşmaları başta olmak üzere, her müsabakanın kendine ait riskleri bulunmaktadır. Tribün liderlerinin olanak bulmaları halinde, gecikmeksizin kitlesel davranışların katalizörü olacağı, müsabaka güvenlik amirleri tarafından bilinmektedir. Bu bakımdan müsabaka güvenlik amirleri, yasal prosedürleri uyguladıkları gibi, tribün liderleri ile kesintisiz iletişim sağlamaktadırlar.

Futbol alanında yapılan çalışmalar ontolojisi gereği, kuramsal niteliklerin yanı sıra sürekli değişen kuralları ve artan izleyicisi nedeniyle, güncel pratiklere yönelik bir perspektifle ele alınması gerekmektedir. Bu çalışmada tribün liderleri bağlamında

kitlese hareketler; toplumdaki iz düşümleri, psikolojik, sosyolojik ve iletişimsel süreçleri bakımından ele alınmaktadır. Tribün liderlerinin kitlese tutumlara etkisi ve müsabaka güvenlik amirlerinin izlenimleri birlikte çözümlenmektedir. İki önemli paydaşın mülakat ve gözlemleri, somut ve güncel veriler ile desteklenmektedir. Bu bakımdan, bu özgün çalışmanın, tribün liderliği olgusuna ve kitlese davranışlara ilişkin, araştırmalara ve uygulamalara bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda tribün liderleri ve müsabaka güvenlik amirlerinin, futbol eksensli iletişimsel süreçlerini detaylı olarak inceleyen bu araştırmanın, söz konusu iki grup arasındaki etkileşime ve duygusal durumlarına odaklanacak yeni çalışmalara rehberlik edeceği değerlendirilmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKLAR

- Armstrong, G., & Harris, R. (1991). Football hooligans: Theory and evidence. *The Sociological Review*, 39(3), 427-458.
- Ablay, A. (2020, March 9). Fenerbahçe tribün lideri Mehmet Altunkaynak'ın vurulma anı kamerada. Retrieved from <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/fenerbahce-tribun-lideri-mehmet-altunkaynak-in-vurulma-ani-kamerada-41464536>
- Acet, M. (2005). *Sporda saldırganlık ve şiddet*. İstanbul, Turkey: Morpa Kültür Yayınları.
- Alt Gruplarımız. (2019, November 26). Genç FB. Retrieved from <https://gencfb.org/alt-gruplarımız/>
- Arslan, R. (2013, August 23). Tribünlerde bir efsane: Amigo Orhan. Retrieved from https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/08/130823_amigo_orhan
- Ankaralığıl, N., & Kartal, H. (2013). Oyun, ideoloji ve tüketim: Kitle iletişim araçları bağlamında eğlenceden tüketime futbolun dönüşümü. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*, 2(7), 125-144.
- Atalay, A. (2010). *Hukuksal boyutları ile futbolda şiddet olgusu* (Doctoral dissertation, Selçuk University). Retrieved from <http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/7139/260682.pdf>
- Aydın, T. (2013, September 27). İstanbul'da taraftar operasyonu. Retrieved from <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/istanbulda-taraftar-operasyonu-24799107>
- Baş, M. (2008). *Futbolda taraftar ve takım özdeşleşmesi (Trabzonspor örneği)* (Doctoral dissertation, Gazi University). Retrieved from <https://www.ulusaltezmerkezi.net/futbolda-taraftar-ve-takim-ozdeslesmesitrabzonspor-orneği/46/>

- Bilgili, B. [@BilgiliBurak]. (2019, November 21). Twitter. Retrieved from <https://twitter.com/BilgiliBurak>
- Boca Juniors taraftar lideri öldürüldü. (2017, November 23). *Tüm Spor*. Retrieved from <http://spor.haber7.com/dunya-ligleri/haber/2480159-boca-juniors-taraftar-lideri-olduruldu>
- Carnibella, G., Fox, A., Fox, K., McCann, J., Marsh, J., & Marsh, P. (1996). *Football violence in Europe. Unpublished report to the Amsterdam Group*. Oxford, UK: Social Issues Research Centre.
- Chynat, P., Wojciech, B., & Perechuda, I. (2014). Value of a football club in the context of social media. *Informatyka Ekonomiczna*, 4(34), 47-57.
- Cinayete kurban giden MİY tribün lideri toprağa verildi. (2015, October, 22). *Mersin Haber*. Retrieved from <https://www.mersinhaber.com/haber-cinayete-kurban-giden-miy-tribun-lideri-topraga-verildi/332026>
- Çağlayan, H. S., & Fişekçioğlu, İ. B. (2004). Futbol seyircisini şiddete yönelten faktörler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(12), 127-142.
- Çarşı [@forzabesiktas]. (2019, November 21). Twitter. Retrieved from <https://twitter.com/forzabesiktas>
- Çarşı taraftar grubu lideri tabanca ile vuruldu. (2019, May 16). *İHA*. Retrieved from. <https://www.iha.com.tr/istanbul-haberleri/carsi-taraftar-grubu-lideri-tabanca-ile-vuruldu-2308536/>
- Çift Turnike [@ciftturnike]. (2019, November 28). uA Boys of Hell Fenerbahçe tribün grubu UTG(until the grave) pankartını aldı. Twitter. Retrieved from <https://twitter.com/ciftturnike/status/1200135553783619585?s=2>
- Demir, F. (2005). *Futbol Olgusu ve Futbolda Asayiş Yönetimi* (Doctoral Dissertation, Ankara University). Retrieved from <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/28624/2885.pdf?sequence=1>
- Demir, O., & Ersöz, Y. (2016). 4+ 4+ 4 eğitim sistemi kapsamında sınıf öğretmenlerinin ilkokuma ve yazma eğitiminde yaşadıkları güçlüklerin değerlendirilmesi. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 7(1), 1-27.
- Demir, M., & Talimciler, A. (2015). *Şiddet, şike ve medya kısılcığında futbol ve taraftarlık*. Konya, Turkey: Litera Türk Yayınları
- Doğan, M. D. (2019). Türkiye'de Futbol Takımı Taraftar Gruplarında Kitleleşme. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 233-242.
- Er, İ. (2017, May 09). Amigoların silahlı düellosu. Retrieved from <http://www.hurriyet.com.tr/amigolarin-silahli-duellosu-16394181>
- Fenerbahçeli tribün lideri öldürüldü. (2017, December 21). *Sabah*. Retrieved from <https://www.sabah.com.tr/yasam/2017/12/25/fenerbahceli-tribun-lideri-olduruldu>
- Fiedler, F. E. (1966). The effect of leadership and cultural heterogeneity on group performance: A test of the contingency model. *Journal of Experimental Social Psychology*, 2(3), 237-264.
- Gasset, O. (2016). *Kütlelerin isyanı*. İstanbul, Turkey: Erguvan Yayınları.
- Gonda, M. (2013). Supporters' movement "against modern football" and sport mega events: European and Polish contexts. *University of Łódź Przegład Socjologiczny*, 62(3), 85-106.
- Gölbaşı, C. [@CemGolbasi]. (2019, November 21). Twitter. Retrieved from <https://twitter.com/CemGolbasi>
- Gültekin, H., & Soyer, F. (2010). Türk futbolunda şiddetin önlenmesine yönelik emniyet uygulamalarının yasal çerçevesinde incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1219-1243.

- Gumusgul, O., & Acet, M. (2016). The open sore of football: Aggressive violent behavior and hooliganism. *Physical Culture and Sport Studies and Research*, 71(1), 30-37.
- Inter ultras leader arrested for death of fan in clashes. (2018, December 31). *USA Today*. Retrieved from <https://www.usatoday.com/story/sports/soccer/2018/12/31/inter-ultras-leader-arrested-for-death-of-fan-in-clashes/38822515>
- Irak, D. (2013). *Hükmen yenik*. İstanbul, Turkey: Evrensel Basım Yayın.
- Jovicic, S. D., & Setka, S. G. (2016). Violence in football games in Bosnia and Herzegovina - Causes of violence and security aspects. *Security and Sport Collection of Papers, International Scientific and Professional Conference*, 2(6), 95-105.
- Kaplan, T. (2016). Futbolda şiddetin sorun boyutları. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 1-10.
- Karaahmetoğlu, H. (2015). *Sporda şiddet şike ve teşvik primi*. İstanbul, Turkey: Çetin Matbaacılık.
- Karabükspor tribün liderinden açık tehdit. (2016, May 5). *Haber Gazetesi*. Retrieved from <https://www.habergazetesi.com.tr/haber/106874/karabukspor-tribun-liderinden-acik-tehdit>
- Le Bon, G. (2018). *Kitleler psikolojisi*. Ankara, Turkey: Bilgesu Yayıncılık.
- Leader of notorious Lazio Ultras football hooligans is executed in a Rome park during daylight in 'revenge assassination by drug rivals'. (2019, August 8). *Mail Online*. Retrieved from <https://www.dailymail.co.uk/news/article-7337821/Leader-Lazio-football-Ultras-executed-Rome-park-revenge-assassination-drug-rivals.html>
- Mil, H. İ., & Şanlı, S. (2015). Sporda şiddet ve medya etkisi: Bir maçın analizi. *Electronic Journal Of Social Sciences*, 14(55), 231-247.
- Napoli tribün lideri Gennaro uyuşturucu tacirliği suçlamasıyla gözaltında. (2017, July 17). *T24*. Retrieved from <https://t24.com.tr/haber/napoli-tribun-lideri-gennaro-uyusturucu-tacirligi-suclamasiyla-gozaltinda,414774>
- Oktay, E. (2019, July 11). Galatasaray taraftarından protesto. *Anadolu Ajansı*. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/tr/futbol/galatasaray-taraftarindan-protesto/1528883>
- Özçetin, B., & Turan, Ö. (2015). Kahire'den İstanbul'a: Futbol, siyaset ve toplumsal hareketler. *Mülkiye Dergisi*, 39(2), 115-146.
- Özmen, F. A. (2015). Gustave Le Bon ve Sigmund Freud'un ışığında kitle psikolojisi ve Gezi Hareketi'nin psikolojisi. *Alternatif Politika*, 7(1), 183-206.
- Polat, E., & Sönmezoğlu, U. (2016). Futbol taraftarlarını şiddete yönelten faktörlerin incelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 471-489.
- Rock, I., & Palmer, S. (1990). The legacy of Gestalt psychology. *Scientific American*, 263(6), 84-91. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/24997014>
- Sayan, A. (2013). *Futbol tribünlerinin izinde forumlar: Alisamiyen.net analizi* (Doctoral dissertation, Bilgi University). Retrieved from <https://openaccess.bilgi.edu.tr/handle/11411/530>
- Sezer, M. (2015). *Kent hakkı ve kentsel adalet kavramlarıyla Gezi olayına bakmak* (Doctoral dissertation, Süleyman Demirel University). Retrieved from <http://tez.sdu.edu.tr/Tezler/TS01806.pdf>
- Simonovic, B., Otasevic, B., & Đurđević, Z. (2014). Criminal careers of football club fan leaders in Serbia. *Revija Za Kriminalistiko in Kriminologijo*, 65(2), 108-120.

- Singh, P., & Lamba, P. S. (2019). Influence of crowdsourcing, popularity and previous year statistics in market value estimation of football players. *Journal of Discrete Mathematical Sciences and Cryptography*, 22(2), 113-126.
- Sözal, B. (2019, October, 17). Galatasaray tribün lideri çatışmada öldürüldü. *Sabah*. Retrieved from <https://www.sabah.com.tr/yasam/2019/10/17/galatasaray-tribun-lideri-catismada-olduruldu>
- Spaaij, R. (2007). Football hooliganism as a transnational phenomenon: Past and present analysis: A critique – More specificity and less generality. *Routledge Taylor & Francis Group The International Journal of the History of Sport*, 24(4), 411-431.
- Sporda şiddet ve düzensizliğin önlenmesine dair kanun. (2011, Nisan 14). Resmî Gazete (Sayı:27905). Retrieved from <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110414-6.htm>
- Sporda şiddet ve düzensizliğin önlenmesine dair kanun ile başarılı sporculara aylık bağlanması ile devlet sporcusu unvanı verilmesi hakkında kanunda değişiklik yapılmasına ilişkin kanun. (2019, July 4). Resmî Gazete (Sayı: 30829). Retrieved from <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/07/20190712-1.htm>
- Sporda şiddet sorunu, nedenleri, örnekleri ve taraftarlık kavramı. (2017, November 13). Circlelove.co. Retrieved from <https://circlelove.co/sporda-siddet-sorunu-nedenleri-ornekleri-taraftarlik-kavrami/>
- Talimciler, A. (2006). Sosyolojik açıdan futbol fanatizmi. *Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 1(15), 91-104.
- Tepeköylü, İ. (2016). Türkiye’de futbol, taraftar olgusu ve Beşiktaş Çarşısı Grubu. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(56), 380-390.
- TFF 1. Lig [@st1lig]. (2019, September 5). BİLİYOR MUYDUNUZ? | Türk tribünlerinin tarihteki ilk amigosu Eskişehirspor tribün lideri; Orhan Erpek'tir. Twitter. Retrieved from <https://twitter.com/st1lig/status/1169607014449913856>
- Tilly, C. (2008). *Toplumsal hareketler*. İstanbul, Turkey: Babil Yayınları.
- Tribün Dergi [@tribundergi]. (2013, December 25). Juventus Ultras'ta iktidar savaşında kurşunlar konuştu. Drughî'nin karşı cephesinden tribün lideri Umberto Toia vuruldu. Twitter. Retrieved from <https://twitter.com/tribundergi/status/415828430627037184>
- UltrAslan [@ultrAslan]. (2019, November 21). Twitter. Retrieved from <https://twitter.com/ultrAslan>
- Ünsal, A. (2005). *Tribün cemaatinin öfkesi ticarileşen Türkiye futbolunda şiddet*. İstanbul, Turkey: İletişim Yayınları.
- Yağar, F., & Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenilirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.
- Yılmaz, S. B. (2016, June 15). Dünyanın en holigan taraftar grupları. *Milliyet*. Retrieved from <https://www.milliyet.com.tr/dunyanin-en-holigan-taraftar-gruplari-molatik-5590/?Sayfa=2>
- Zaimakis, Y. (2018). Football fan culture and politics in modern Greece: the process of fandom radicalization during the austerity era. *Soccer & Society*, 19(2), 252-270.
- Zengin, F. (2018, June 12). Çete çöktü! Fenerbahçe tribün liderine gözaltı. *Milliyet*. Retrieved from <https://www.milliyet.com.tr/gundem/cete-coktu-fenerbahce-tribun-liderine-gozalti-2687396>
- Ziyagil, M. A., Bilir, P., Çekin, R., & Temur, C. S. (2014). Sporda şiddetin sebepleri ve çözüm önerileri. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1-14.

TABLolar VE ŐEKİLLER

Tablo 1: Tribün Liderleri Sosyal Medya Etkinlikleri

21 Kasım 2019 Tarihli Twitter Platformu		
Takımlar	Tribün Liderleri	Takipçi Sayısı
Beşiktaş Jimnastik Kulübü	E.K.	3.015.282
Beşiktaş Jimnastik Kulübü	Ö.Ş.	3.259
Fenerbahçe Spor Kulübü	C.G.	22.981
Fenerbahçe Spor Kulübü	E.A.	71.853
Fenerbahçe Spor Kulübü	Y.A.	505.767
Galatasaray Spor Kulübü	T.G.	2.776.306
İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü	B.B.	368
Kasımpaşa Spor Kulübü	B.D.	Yoktur

Kaynak: Twitter

Tablo 2: Tribün Liderliği Aktivasyonunda Kategorisel Özellikler

ARAŞTIRMANIN KATEGORİSEL ÖZELLİKLERİ		
Araőtirmaya Konu Olan Tribün Liderliği		
Tribün Liderleri Dağılımı	Futbol Takımı ve Tribün Lideri Akronimleri	Araőtirma Yöntemi
BJK=2, FB=3, GS=1, İBFK=1 KSK=1	BJK-E.K., BJK-Ö.Ş., FB-C.G., FB-E.A., FB-Y.A., GS-T.G., İBFK-B.B., KSK-B.D.	Yarı yapılandırılmış Yüz Yüze Görüşme
Araőtirmaya Konu Olan Müsabaka Güvenlik Amirliği		
Müsabaka Güvenlik Amiri Dağılımı	Futbol Takımı Müsabaka Güvenlik Amiri Akronimleri	Araőtirma Yöntemi
BJK=-1 FB=1, GS=-1	BJK-M.G.A., FB-M.G.A., GS-M.G.A.	Doğal Gözlem Mülakatı

Tablo 3: Tribün Liderlerinin Müsabaka Etkinlikleri

Tribün Liderlerinin Müsabaka Öncesi-Esnası-Sonrası Kitlesele Organizasyon Faaliyetleri			
Müsabaka Öncesi	Müsabaka Esnası	Müsabaka Sonrası	
		Galibiyet	Mağlubiyet
Toplanma Yerlerinin ve Saatlerinin Belirlenmesi	Stadyumda Taraftar Kitesinin Önceden Belirlenen Noktalarda Toplanması	Takımın Tebrik Edilmesi İçin Tezahüratla Çağrılması	Takımın Moral Verilmesi İçin Tezahüratla Çağrılması
Taraftar Kitesine Bilet Sağlama Çalışmaları	Tribün Liderinin Tezahürat, Gösteri, Koreografi Bilgilendirmesi	Tezahürat ve Gösterilerle Kutlama Yapılması	Taraftar Kitesinin Toplu Fotoğraf Çektirmesi
Görsel Materyallerin, Pankartın ve Koreografinin Belirlenmesi	Tezahüratların Başlaması	Taraftar Kitesinin Toplu Fotoğraf Çektirmesi	Müsabaka Etkinliklerinin Değerlendirilmesi
Taraftar Kitesinin Takım Renlerinden Oluşan Kıyafetlerin Belirlenmesi	Taraftar Kitesinin Tezahürat Uyumunun Sağlanması	Toplu Yemek Organize Edilmesi	Bir Sonraki Müsabaka Aktivitelerinin Planlanması
Toplanma Yerlerinde Buluşma ve Tribün Liderinin Müsabaka Etkinlikleri Hakkında Konuşma Yapması	Devre Arası Müsabaka Durumuna Göre Tezahüratların Belirlenmesi	Bir Sonraki Müsabaka Etkinliklerinin Planlanması	
Toplanma Yerlerinden Topluca Stadyuma Hareket Edilmesi	90 Dakika Boyunca Destek Tezahüratlarının Devam Ettirilmesi		
Toplanma Yerlerinden Topluca Stadyuma Hareket Edilmesi	90 Dakika Boyunca Destek Tezahüratlarının Devam Ettirilmesi		

Tablo 4: Müsabaka Güvenlik Amirlerinin Gerçekleştirdiği Emniyet Tedbirleri

Müsabaka Güvenlik Amirlerinin Öncesi-Esnası-Sonrası Bağlamında Aldığı Emniyet Tedbirleri		
Öncesi	Esnası	Sonrası
Risk Analizinin Yapılması	Stadyum Çevresi Genel Önlemleri	Stadyum Çevresi Genel Önlemleri
Takımların Geliş Güzergâhları Önlemleri	Stadyum Giriş Kapıları Önlemleri	Seyirci Tahliye Önlemleri
Seyirci Geliş Güzergâhları Önlemleri	Tribün Önlemleri	Takımların Dönüş Güzergâhları Önlemleri
Stadyum Önlemleri	Saha İçi Önlemleri	Seyirci Geliş Güzergâhları Önlemleri
Gerektiğinde Hakem Geliş Önlemleri	Hakemlerin Güvenliği	Gerektiğinde Hakem Dönüş Önlemleri
Medya ve Canlı Yayın Önlemleri	Medya ve Canlı Yayın Önlemleri	Medya ve Canlı Yayın Önlemleri